

Plats!

– om vardagsoplevelser i stadens hundlandskap

en masteruppsats i landskapsarkitektur
av Oscar Herlin

Självständigt arbete • 30 högskolepoäng
Landskapsarkitektur

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Alnarp 2023

Titel: Plats! - om vardagsupplevelser i stadens hundlandskap
Title (eng.): Dogscapes - everyday experiences walking the dog in the city
Författare: Oscar Herlin

Handledare: Gunilla Lindholm, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator: Mats Gyllin, SLU, Institutionen för människa och samhälle
Bitr. examinator: Anna Peterson, SLU; Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: A2E
Kurstitel: Independent Project in Landscape Architecture, A2E - Landscape Architecture – Master's Programme
Kurskod: EX0852
Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Ämne: Landskapsarkitektur/Landscape Architecture
Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2023
Omslagsbild: Oscar Herlin
Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: *hundar, gående, självobservation, upplevelser, stadsplanering, landskapsarkitektur*

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sammandrag

Upplevelsen av att gå med hund i staden är annorlunda än att gå utan hund. Våra upplevelser påverkar oss och vår rörlighet påverkar hur vi upplever världen och landskapet. Antalet hundar ökar allt mer i Sverige, och hundar blir allt viktigare för människors liv i tät bebyggelse. Samtidigt ökar trycket på offentliga platser där hundar får vara. Det är en utmaning för landskapsarkitekter och stadsplanerare att hantera frågor om hur hundar och människor lever tillsammans i ett stadslandskap. Att gå ut med hunden är en aktivitet som sker varje dag i ens närmaste miljö. De vardagliga erfarenheterna av att gå med hund i staden undersöks med hjälp av metoder baserade på självobservation. De analyseras med hjälp av teori grundad i forskning om dels hur hundar och människor lever tillsammans i städer, dels i forskning om människors upplevelser att ta sig till fots genom landskap. Upplevelsen av att gå med hund är ett samspel, där hund och människa samarbetar navi-gerandes genom landskapet. Detta har att göra med samhällliga frågor rörande friheter, rättigheter, mångfald av upplevelser i staden, och samexistens. Fortsatt forskning bör sträva efter att ge planerare och arkitekter verktyg att hantera en mångfald av användande. Planering och formgivning av städer och landskap bör ge möjligheter för hund och människa att kunna röra sig och skapa platser tillsammans.

Abstract

The experience of walking the dog in the city is another from walking without it. Our experiences affect us and our mobility affect how we experience the world and the landscape. The number of dogs are increasing in Sweden, and dogs are becoming more and more important for peoples' lives in urban environments. At the same time there is increased pressure on public parks and places where dogs are allowed to be. It is a challenge for landscape architects and urban planners to handle questions about how we live together with dogs in a city landscape. The everyday experiences of walking the dog in the city are examined with methods based on self-observation. They are analysed with theory grounded in research about how humans and dogs live together in cities, and also research about how people move on foot through landscapes. The experience of walking with a dog is a cooperative activity between human and dog to engage with their surroundings, which generates a certain experience and sense of the landscape. This is connected to larger societal issues such as freedom, rights, and coexistence. Planning and design of cities and landscapes should provide more opportunities for allowing dogs human to make places together.

Tack

Tack till min handledare Gunilla Lindholm för ovärderlig hjälp och stöd. Tack till Elin Karlsson på gatukontoret i Malmö för medverkan. Tack till Livia Petri och Robin Frostensson för att ha givit mig verktyg att bli klar. Tack till min familj och uppväxt som alltid omgav mig med hundar, till exempel Bonny som viftade mig i huvudet med svansen innan jag visste vad en hund var. Extra stort tack till Rufus utan vars medverkan den här uppsatsen inte hade blivit till.

Innehållsförteckning

Sammanfattning

Abstract

Tack

1. Inledning	8
1.1 Bakgrund	9
1.2 Mål	9
1.3 Frågeställningar	9
2. Metoder	10
2.1 Literaturöversikt	11
2.2 Hundpromenader	11
2.2.1 Gående som metod inom landskapsarkitektur	12
2.2.2 Självobservation och kvalitativ undersökning av vardagslivet	12
2.2.3 Process för självobservation	13
2.2.4 Kvalitetskriterier	13
2.3 Hundlandskapet i malmö – avsikter och praktik	14
3. Resultat	15
3.1 Litteratur	16
3.1.1 Hunden och människan i staden	17
Historisk bakgrund	17
Gå ut med hunden för hälsans skull	18
Hundar i grannskapet	19
Hundar och människor i samspel	20
Hundars rättigheter i staden och planeringsdiskurs	23
3.1.2 Upplevelse och rörelse i urban diskurs	27
Gående och fenomenologi i landskapsarkitektur	27
Att vara på plats – synen på platser och platsskapande	28
Rytm, vanor, och att lära sig att använda en plats	29
Vardagliga upplevelser av gående i policy och planering	30
Gående, upplevd frihet och begränsningar	31
3.2 Hundpromenader	35
3.2.1 Promenad 1 - morgon, malmö	36
3.2.2 Promenad 2- mitt på dagen, malmö	39
3.2.3 Promenad 3 – eftermiddag, dalby	43
3.3 Hundlandskapet i malmö – avsikter och praktik	46
Expertsamtal	47
4. Diskussion och slutsats	50
4.1 Metoddiskussion	53

Referenser

Bilaga 1

1. Inledning

1.1 BAKGRUND

När jag till vardags rör mig till fots genom staden är det inte bara för att ta mig från A till B, utan också för att få lite motion och nya intryck. Speciellt sedan min cykel blivit stulen är gång det främsta sättet för mig att ta mig fram på. Jag går med raska steg, funderar, och kanske lyssnar på en podd eller musik som distraherar från oväsendet från trafiken. Jag svävar iväg i tankarna bort från vardagslunken.

När jag går ut med hunden är det en annan upplevelse. Jag måste "gå för två". Förutom att tänka på hur jag rör mig måste jag också tänka på hundens rörelser, hålla utkik efter faror och se till att kopplet inte snärjer in sig någonstans. Jag blir väldigt medveten om alla obehagliga detaljer i gatumiljön: krossat glas, asfaltens hårdhet och bilarnas avgaser.

Men det är också en positiv upplevelse. Under dagen kommer jag ut på promenader som jag inte hade tagit annars, till platser jag inte hade besökt, och träffar människor som jag inte hade pratat med annars. Att se hunden glad gör mig på gott humör och hunden verkar i sin tur bli glad av att komma ut och umgås med mig. Vi kommer varandra närmare genom att umgås vilket i sin tur gör att vi båda mår bättre.

Samtidigt är det också en vardaglig upplevelse då hunden måste komma ut även om det ösregnar eller jag är stressad på morgonen. Vi har några olika rundor som vi återkommer till, och jag känner igen platser där han gillar att nosa och utföra sina behov. Men ibland är det mest en uppgift som måste utföras, där jag kanske tänker "kom igen och gör vad du ska så vi kan gå hem i det här ösregnet".

Skillnaden mellan mina upplevelser av att gå med hund och utan hund är påfallande tydlig. Insikten av detta fick mig att fundera på hur våra upplevelser påverkar oss och hur vår rörlighet påverkar hur vi upplever världen, stadsrummet och landskapet.

1.2 MÅL

Målet med den här uppsatsen är att undersöka upplevelsen att gå med hund i staden och att därigenom skapa bättre förståelse för hur stadslandskapet kan utvecklas, samt uppmärksamma andra aspekter om att vistas och röra sig i stadsrummet. Genom att lyfta fram och diskutera vardagsupplevelser kan de bli möjliga medspelare i de urbana diskurserna.

1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR

Vilka upplevelser tillkommer genom att gå ut med hunden i en stad och hur kan dessa få betydelse i en planeringsprocess?

2. Metoder

För att få en översikt över den teoretiska bakgrunden till ämnet har jag gjort en litteraturstudie av litteratur om hundar och människors samspel, och forskning om gående och upplevelser i urbana miljöer.

För att undersöka den vardagliga aktiviteten att gå ut med hunden i staden har jag gått hundpromenader i Malmö, staden där jag bor, dokumenterat dem, och sedan analyserat dem med hjälp av relevant litteratur.

För att knyta an litteraturen och hundpromenaderna med stadsplanering i praktiken har jag genomfört en semistrukturerad intervju med en expert inom ämnet, landskapsarkitekt Elin Karlsson vid fastighets- och gatukontoret på Malmö stad.

2.1 LITTERATURÖVERSIKT

I sökandet av litteratur letade jag efter forskning om hur hundar och människor interagerar med varandra i stadslandskap, och forskning om gående och upplevelse i urbana diskurser. Texterna är hämtade från en mängd olika discipliner såsom stadsplanering, landskapsarkitektur, antropologi, psykologi, kognitiv forskning, etologi, och filosofi.

2.2 HUNDPROMENADER

Tre olika hundpromenader utfördes där jag observerade och spelade in muntliga kommentarer på mina upplevelser medan jag gick. Efter varje enskild promenad skrev jag ner mina intryck som dagboksanteckningar som senare analyserades med hjälp av litteraturen och med en metod för självobservation inspirerad av boken *Qualitative Inquiry in Everyday Life* av psykologen Svend Brinkmann (2012).

Hunden som var delaktig i promenaderna heter Rufus, är en mellanstor okastrerad hanhund av rasen Nederlandse kooikerhondje och bor i Dalby utanför Lund. Jag passar honom ibland i min lägenhet i Malmö och det är vid sådana tillfällen som promenaderna har utförts. De sträckor och tidpunkter hundpromenaderna utfördes är baserade på vardagliga rutiner, tidpunkter och sträckor som hunden brukar gå.

Bild 3. Hunden Rufus som medverkade i promenaderna.

Bild 2. Föregående sida: undersökande av sten vid Rökepipan, Dalby

2.2.1 GÅENDE SOM METOD INOM LANDSKAPSARKITEKTUR

Gående kan användas på olika vis inom forskning och som underlag till policyskapande, planering och formgivning. Den här uppsatsen har inspirerats av bland annat Middleton (2010) som undersöker vardagliga upplevelser av att gå i staden, och hur dessa kan förhålla sig till stadsplanering och policyskapande. Edensor et al (2018), undersöker motions-springande i en park, där människors rutiner och deltagande i offentlighet är med och skapar en känsla av plats. Ingold (2011), menar att vi förstår vår omgivning främst genom våra kroppar på resande fot, där gående utgör en förkroppsligad grund att uppleva världen på. Olwig (2008) gör en historisk genomgång om plats som koncept, diskuterar känslan av ägande över kontra känslan av tillhörighet till ett landskap, där känslan av tillhörighet upp-kommer genom kroppens rörelser. En artikel om djurs kognitiva förmågor av Laurier et al (2006) undersöker hundars kognitionsförmåga genom att observera hur hundar och människor rör sig tillsammans i offentlig miljö.

Schultz och van Etteger (2017) fördjupar sig hur gående kan användas som metod i landskapsarkitektur (Research in Landscape Architecture - Methods and Methodology). De beskriver gående som en av de vanligaste och mest avslöjande sätten att utforska ett landskap (Schultz & van Etteger 2017:179). Till exempel för att få kunskap för att kunna formge komplexa landskap, svara på forskningsfrågor som kräver ett engagemang med forskningsobjektet, eller för att förstå och rama in problemet ordentligt.

För att diskutera undersökandet av den som observerar ett landskap skriver Schultz & van Etteger om fenomenologisk teori. Det handlar om att studera fenomen och människors upplevelser och handlingar i livsvärlden. Utgången för fenomenologisk teori är att människor agerar kroppsligen med den här livsvärlden, inte bara som subjekt med objekt, utan genom att vara en del av den. Fenomenologiska studier kan beskrivas som ”redogörelser av ’subjektiva upplevelser’, snarare än subjektiva redogörelser av upplevelser” (Schultz & van Etteger 2017:181).

2.2.2 SJÄLVOBSERVATION OCH KVALITATIV UNDERSÖKNING AV VARDAGSLIVET

Metoden för självobservation är inspirerad av boken Qualitative Inquiry in Everyday Life av psykologen Svend Brinkmann (2012). Brinkmann beskriver olika ingångar till undersökningar av vardagslivet utan att använda stora resurskrävande datainsamlingar. Främst framhåller Brinkmann metoder som har att göra med att observera sig själv och sina egna upplevelser. Brinkmann menar att genom att observera och skriva om de punkter där ens eget vardagsliv och den större sociala världen möts kan självbiografiska aspekter ses som instrumentella för att förstå bredare frågor i samhället (Brinkmann 2012:06).

Självobservation innebär i korthet att forskaren är både den som observerar och den som blir observerad, både subjekt och objekt, på samma gång (Brinkmann 2012:65). Det ”själv” som observeras kan förstås på olika sätt. En typ av förståelse utgörs av den ståndpunkt därifrån vi observerar. Det är en fenomenologisk förståelse av vårt medvetande från ett förstapersonsperspektiv (Brinkmann 2012:68). Det kan vara en känsla av att befinna sig någonstans i en rumslighet där man kan uppleva och agera i den materiella miljön. Men det kan också referera mer brett till ens upplevelse av att vara någon i ett socialt rum.

Brinkmann tar som exempel upp en situation där någon beskriver hur skam känns. En person som känner skam kan artikulera detta utifrån perspektivet från någon som upplever världen från en specifik ståndpunkt. Detta kan i korthet beskrivas som självet som subjekt. Brinkmann lyfter fram fler aspekter av självet som utgångspunkt för undersökningar, men jag har valt att i den här uppsatsen främst fokusera på den ovan presenterade förståelsen av självet.

2.2.3 PROCESS FÖR SJÄLVOBSERVATION

Brinkmann ger förslag på hur man kan genomföra vardagliga undersökningar där man observerar sig själv. Se bilaga 1 för en punktlista över ett exempel på hur det kan gå till.

Processen börjar ofta med att den som undersöker blir förvånad av något, stöter på ett problem, eller upplever en så kallad nedbrytning, det Brinkmann kallar ”breakdown”, av sin förståelse av något i sitt vardagliga liv (Brinkmann 2012:178). Detta blir grunden till det val av ämne som det forskas på. Nästa steg är att samla in material som är relevant för frågan för att få bättre förståelse. Det kan vara material från media, fiktion, informella/formella intervjuer, eller observationer av verkligheten. Det är en kontinuerlig fram- och tillbaka-process mellan att samla material, att välja exempel att analysera mer ingående, och att bestämma avgränsningar i forskningsprojektet. Det sista är viktigt eftersom vad som helst kan vara data, menar Brinkmann, och tar upp som exempel de kläder du har på dig just nu. Vad säger dina kläder om dig? Varför bär du kläder överhuvudtaget? (Brinkmann 2012:179).

Utifrån de insamlade materialen och från läsning av litteraturen gör forskaren en analys eller tolkning. Brinkmann skriver att i självobservation är det typiskt att abduktiv slutledning används. Det kan beskrivas med exemplet ”om y är fallet, då är x förståeligt, så för närvarande arbetar vi med att y är fallet”. Teorier fungerar som hjälpmedel i processen att använda sin fantasi abduktivt i det ”tolkande ögonblicket”.

Forskarens tolkningar måste sedan skrivas ner, för att någon, inkluderat forskaren, ska kunna bedöma deras validitet. Brinkmann kallar detta ”analytiskt skrivande”, vilket innebär att analytiska koncept används för att ordna, ”packa upp”, och förstå problematiska situationer. Processen går fram och tillbaka mellan läsa, skriva, och samla material.

Etiska frågor bör kontinuerligt adresseras under processen. Frågor som man kan behöva tänka på kan vara om ens studie kommer vara till nytta för någon? Hur hanterar du samtycke och sekretess? Vad är din egen roll i processen? Brinkmann kallar detta ett pragmatiskt sätt att närma sig kvalitativt forskande, där teorier och analytiska ramverk bör ses som verktyg (Brinkmann 2012:180) ”Teoretiska koncept utan empiriskt material är tomma, medan empiriska analyser utan teori är blind” skriver Brinkmann.

Brinkmann skriver att ämnen som känslor, (skam, skuld, lycka, avundsjuka, osv), upplevd marginalisering, mellanmänniska förhållanden, mikro-sociologiska och psykologiska fenomen är speciellt väl lämpade för kvalitativa vardagsanalyser där man kan använda sitt eget liv och erfarenheter för att förstå större sociala frågor. Att använda sitt eget perspektiv är inte motsättning till att undersöka mer allmänna funktioner av det sociala livet. I den sociala och psykologiska verkligheten kan det allmänna hittas i det enskilda. Vi kan ta oss an det allmänna genom att använda teoretiska koncept och idéer som verktyg, menar Brinkmann.

2.2.4 KVALITETSKRITERIER

Enligt Brinkmann är ett kriterium på att ens analys har kvalitet när den ger dig möjligheter ”att förstå och agera” (Brinkmann 2012:181). Det beskrivs närmare som när något som tidigare var oklart eller oroande blir klargjort, och kanske när man ”återfår en balans i livet och en potential till att agera”.

Det finns flera sätt att åstadkomma detta, skriver Brinkmann, och tar upp tre övergripande uppsättningar av kriterier i relation till vi kan ställa frågan om kvaliteten: epistiska, estetiska och moraliska.

Den epistiska uppsättningen av kriterier handlar om sanning. Brinkmann skriver om hur vi i vardagslivet behöver kunna skilja mellan sanna och falska redogörelser. Kvalitativa analyser kan vara sanna när de är ärliga, när forskaren specificerar sitt teoretiska perspektiv, när hon situerar personer, händelser, de objekt som hon adresserar, när hon ger exempel för att konkretisera sina slutledningar, och när hon skapar en berättelse som ger resonans i läsaren. Dessa är alla epistemiska kriterier som är tecken på kvalitet i vardagslivsanalyser.

Den estetiska dimensionen i kvalitativt undersökande är också viktig, menar Brinkmann, och skriver att om läsaren inte blir berörd av det hon läser kommer texten inte göra någon skillnad. Estetiska kvaliteter kan uppnås när forskaren rapporterar konkreta detaljer, inkluderat sina egna känslor och tvivel, kommunicerar strukturellt komplexa narrativ med ärlighet, trovärdighet och sårbarhet, relaterar till någon process av mänsklig utveckling, och baseras på etisk självmedvetenhet.

Brinkmann menar att det här är ingen definitiv lista av krav, utan snarare att poängen är att forskare bör tänka mer på estetiska kvaliteter i sina rapporter. Att skriva är ett hantverk, kanske det viktigaste verktyget för kvalitativa forskare på grund av dess centralitet i forskningsprocessen, skriver Brinkmann. Ibland kan skrivandet framstå som en eftertanke till processen, vilket kan leda till tråkiga forskningsrapporter som inte är till någon nytta, menar Brinkmann.

En annan viktig dimension inom forskning är den moraliska, skriver Brinkmann och framhåller pragmatism, att forskningen bör sträva efter att skapa kapacitet till att agera och skapa fruktbar förändring. Pragmatism är det viktigaste angreppssättet till att utvärdera forskning i termer av dess (moraliska) effekter, menar Brinkmann. ”Vi känner den sociala världen (målet med all samhällsvetenskap) när vi kan agera väl som deltagare i våra sociala sammanhang” (Brinkmann 2012:182). Vardagsforskaren är en deltagare i socialt liv och adresserar mänskliga erfarenheter genom djärva analyser, skriver Brinkmann.

Samhällsvetenskap som ”offentlig filosofi” är offentlig genom att den är en del av en diskussion av meningen av på vårt gemensamma liv. Idealt engagerar detta allmänheten, genom att allmänheten lär sig att resonera om värderingar. Ett pragmatiskt synsätt på kriterier är att de kan ses som ”tillfälliga viloplats för specifika utilitaristiska ändamål”, som en ”social praktik som behövs för att stanna upp forskningen för att få något gjort”, skriver Brinkmann.

Brinkmann menar att ett tecken att forskaren har lyckats med sina ansträngningar från ett pragmatiskt perspektiv är att ens forskning har berikat ens vardagsliv (Brinkmann 2012:183). Antingen för att man har löst ett problem, fått en djupare förståelse av något, eller fått kapacitet att agera på ett mer fruktbart sätt, eller helt enkelt för att man har kunnat njuta av livet mer genom att kunna använda sin observationsförmåga och sina reflektioner till att bli tagen av de rikedomar som finns i vardagen, skriver Brinkmann.

2.3. HUNDLANDSKAPET I MALMÖ – AVSIKTER OCH PRAKTIK

För att knyta an litteraturstudien och mina observationer av hundpromenaderna med stadsplanering och landskapsarkitektur i praktiken har jag genomfört ett semistrukturerat samtal med en expert inom ämnet, landskapsarkitekt Elin Karlsson, projektledare för planering och formgivning av hundrastgårdar på fastighets- och gatukontoret.

Innan intervjun skickade jag följande frågor till Elin och vi pratade fritt utifrån dem.

- Hur jobbar man med planering för hundar? Vad finns det för underlag? Vilka aktörer är inblandade? Hur diskuteras det?
 - Hur jobbar man med kvaliteten på hundrastgårdar?
 - Hur är utvecklingen? Hur har det varit historiskt och vad går utvecklingen emot?
 - Hur jämför Malmö sig med andra städer? I Sverige eller utomlands?
 - Att planera för att gå ut med hunden har att göra med att planera för gående - det finns även hälsoaspekter i hundägande t ex man promenerar mer, psykisk hälsa, hur tänker man kring det?
 - Hur tänker man kring kommunikationen av de här frågorna?

3. Resultat

Bild 5. På väg ut ur lägenhetshus i Malmö

Bild 4. Föregående sida: undersökande av stolpe vid
Margaretapaviljongen i Pildammsparken, Malmö

3.1 Litteratur

I sökandet av litteratur letade jag efter forskning om hur hundar och människor interagerar med varandra i stadslandskap, och forskning om gående och upplevelse i urbana diskurser. Texterna är hämtade från en mängd olika discipliner såsom stadsplanering, landskapsarkitektur, antropologi, psykologi, kognitiv forskning, etologi, och filosofi. Texterna är uppdelade under två olika teman: “Hunden och människan i staden” och “Upplevelse och rörelse i urban diskurs”.

3.1.1 HUNDEN OCH MÄNNISKAN I STADEN

HISTORISK BAKGRUND

Etologen Per Jensen beskriver i sin bok *Den missförstådda hunden* (2017) den historiska bakgrunden till hur människor började leva tillsammans med hundar. Historiskt har hundar varit enormt viktiga för människan sedan vargar började likna hundar för 15000 år sedan (Jensen 2017:12). Innan dess hade vargar i tusentals år levt i närheten av människor. De letade mat ur avskrädeshögar runt människors boplatser och följde efter människor ute på jakt för få tag på rester. Som utbyte kunde vargarna också vara till nytta för människorna. De kunde varna för fiender och signalera om det fanns något byte i närheten.

Så småningom började vargarna leva allt tätare med människorna. Människorna började förstå att det var värdefullt med djur som var bra på att jaga, kunde varna för faror och samarbeta med människor. Valpar som hade önskvärda egenskaper sparades och efter flera generationer blev de allt mer inriktade på att umgås med människor. Deras utseende började förändras: de fick hängande öron, andra färger, kortare ben och sötare ansikten, och de började allt mer likna hundar (Jensen 2017:13).

Men det var inte bara vargarna som förändrades. Jensen beskriver hur i takt med deras utveckling blev människan allt bättre på att förstå deras kommunikation. Jensen menar att den här förmågan kan ha blivit medfödd hos människor, eftersom att samspelet mellan människa och hund var så viktigt under så lång tid att de människor som bäst förstod hunden överlevde och kunde föra vidare sina egenskaper. Hundar och människor utvecklades i en ”mutualistisk symbios” – det vill säga “två arter i nära samliv som drar nytta av varandra utvecklar gradvis egenskaper som gör båda arterna bättre på att fungera tillsammans med den andra” (Jensen 2017:14).

Hundar har påverkat våra landskap genom historien, från våra första jaktmarker och våra jordbruk till våra moderna parker. Efter att människan hade levt med hundar i runt 3000 år uppstod de första jordbruken, och får och getter började tämjäs för matproduktion. Jensen skriver att många forskare menar att den här utvecklingen inte hade varit möjlig utan hunden som levande exempel på att det gick att tämja djur och leva med dem (Jensen 2017:15). Förutom jakt blev hunden också viktig som vakt och vallhund. Jordbrukets uppkomst ledde till vidare utveckling och uppkomsten av komplexa samhällen med skrift, räknesystem och stater. Därför menar Jensen att domesticeringen av vargen kan ses som en av historiens mest betydelsefulla händelser.

Hundar var en naturlig del av livet, de gick lösa och följde med människor överallt. Relationen förändrades för ungefär femtio år sedan i och med landsbygdens avfolkning i den post-industriella perioden. På kort tid gick vi från att vara en befolkning där majoriteten sysslade med jordbruk till att mindre än en procent gjorde det (Jensen 2017:16). När människorna flyttade in till staden följde hundarna med. Tillsammans med sina familjer flyttade de in i lägenheter och började gå i koppel. Människorna började jobba utanför bostaden och hundarna lämnades allt mer ensamma hemma. Detta gjorde att det uppkom en rad nya problem som tidigare hade varit relativt okända: hundar som fick separationsångest, som började jaga bilar och fick andra lydnadsproblem. Tidigare gick hundar nästan aldrig i koppel, medan i modern tid har det i många svenska städer införts koppeltvång enligt lag.

GÅ UT MED HUNDEN FÖR HÄLSANS SKULL

I artikeln *Barriers and motivators for owners walking their dog: results from qualitative research* undersöker Cutt et al (2008) faktorer som påverkar hundägares vilja eller ovilja att gå med sina hundar i offentliga miljöer i Australien. Cutt et al. identifierar olika teman som påverkar människors motivation att gå ut med hunden och delar in dem in olika kategorier: hundrelaterade, social miljö och fysisk miljö. Cutt et al använder begreppet öppna offentliga miljöer ("public open space") som innefattar parker, stränder och gator i hundägarnas grannskap (Cutt et al 2008:119).

Fysisk inaktivitet är en framträdande orsak till dålig hälsa och är kopplat till förebyggbara sjukdomar som hjärtkärlsjukdomar och typ 2-diabetes (Cutt et al 2008:118). Cutt et al menar att gående är en aktivitet som är kostnadseffektiv, populär och har positiva effekter på hälsan. Genom sällskap, tillgivenhet och vänskap ger hundar sina ägare, en känsla av säkerhet och förbättrad fysisk, mental och emotionell hälsa. Cutt et al menar att hundägare har lägre blodtryck och blodkolesterolnivåer, bättre överlevnadsnivåer efter en hjärtinfarkt, lägre nivåer av mental stress, mindre depression och högre självkänsla (Cutt et al. 2008:118).

Enbart genom att ha hund ökar motivationen att gå regelbundet, menar Cutt et al. Dels får man en anledning till att börja gå, dels får man socialt stöd och sällskap som hjälper till att upprätthålla vanan att gå. Cutt et al fann i sin studie att människor är mer benägna att gå för sin hunds hälsa och välmående än sin egen (Cutt et al. 2008:122). I studien uppgav respondenter att den främsta anledningen till att gå ut med hunden var hundens behov av rastning och dess glädje att få gå på promenad.

Hundägarna som blev intervjuade i Cutt et als studie var medvetna om att hundrastning förhindrar uppkomsten av lydnadsproblem hos hundar, som skällande och förstörande av egendom. En annan motivation till att gå var det sociala stödet som hunden gav att börja med och upprätthålla vanan att gå. Cutt et al. kunde hitta studier som visade en koppling mellan socialt stöd och ökad fysisk aktivitet. Däremot fann Cutt et al. få studier som undersökt icke-mänskligt socialt stöd. Cutt et al. menar att hundar har en effektiv inverkan för att få folk att gå, till skillnad från t ex familjemedlemmar som kan vara upptagna, är hunden nästan alltid tillgänglig och redo för en promenad.

De huvudsakliga barriärerna för hundägare att gå med hunden identifieras av Cutt et al som upplevd brist på tillgängliga offentliga öppna miljöer och områden specifikt tillägnade hundar. Cutt et al menar att detta antyder att hundägares behov ofta är försummade i fördelning och formgivning av offentliga öppna miljöer. Stöttande miljöer har potentialen att öka fysisk aktivitet. Resultaten i Cutt et als studie antyder att det finns en överlappning mellan fysisk miljö och policyfaktorer i skapandet av stödjande miljöer. Att lokala myndigheter är aktivt inblandade är nödvändigt för att skapa fysiska miljöer som understödjer gående med hund, som inkluderar tillgängliga offentliga öppna miljöer för hundägare och tillhandahåller viktig hundrelaterad infrastruktur, menar Cutt et al.

Även om lokala myndigheter kanske inte uppfattar att de har ett direkt ansvar i att öka antalet människor som rastar sina hundar kan de bli det när de inser fördelarna, skriver Cutt et al. Regelbundet rastade hundar bidrar till att minska hundrelaterade problem som till exempel skällande (Cutt et al. 2008:122). Cutt et al. menar att det krävs ytterligare forskning om egenskaper hos den fysiska miljön som kan underlätta för hundägarna att gå med hund i parker. För att skapa en miljö som bidrar till harmonisk parkanvändning måste offentliga öppna miljöer planeras med flera användargrupper i åtanke.

Cutt et al skriver att deras resultat tyder på att hundägare lockas av attribut i parker som värderas lika mycket av andra parkanvändare, till exempel parker som är attraktiva, väl upplysta, säkra och nära ens hem. Dessutom menar Cutt et al att många hundägare även verkade uppskatta möjligheten att minimera konflikten mellan hundägare och andra användare.

HUNDAR I GRANSKAPET

I artikeln *Dog park users: An examination of perceived social capital and perceived neighborhood social cohesion* skriver det amerikanska forskarteamet Gómez et al (2018) att hundrastplatser har potential att bli platser som kan framkalla fördelar för ett grannskap ("neighbourhood") och samhället i stort. För att undersöka detta gjorde Gomez et al litteraturstudier, använde enkäter och modeller för att mäta svaren i enkäterna. Syftet var att se om hundrastplatser kan vara till nytta för att skapa sammanhållning i grannskap och hur man kan planera för det.

Gomez et al skriver att hundrastplatser ("dog parks") fortsätter att växa i popularitet i urbana områden i USA (Gomez et al 2018:349). Hundparker erbjuder möjligheter för social interaktion mellan grannar och grannskapet i stort, menar Gomez et al. Syftet med Gomez et al's studie är att undersöka om hundparker kan ha en påverkan på ett granskaps sociala sammanhållning i stort, och i förlängningen bli mer generell välmående.

Små offentliga urbana grönområden som hundrastplatser är områden där intensiv socialisering, vila och rekreation kan ske för invånare i urbana områden som inte kan nå närliggande grönområden utanför staden (Gomez et al 2018:350). Gomez et al menar att hundparker inte bara ger möjligheter för hundar att leka och interagera tillsammans, men också mänskliga besökare möjligheter att interagera socialt med andra hundägare. Regelbundna sociala interaktioner mellan mänskliga besökare kan utveckla täta nätverk mellan användare, som i sin tur kan bredda deltagarens känsla för sig själv och sin del av en gemenskap.

Hundparker är en av många olika sorters småskaliga platser där sociala interaktioner sker som stärker personliga band som i slutändan kan leda till levbarhet ("liveability") i grannskap. Gomez et al menar att parker och andra urbana grönområden möjliggör spontana interaktioner mellan människor med olika kulturella och etniska bakgrunder (Gomez et al 2018:351). Interaktioner över kulturella gränser och de sociala band de skapar bidrar till sammanhållning i gemenskap ("community cohesion"). Till exempel kan interaktioner i grannskapsträdgårdar ("community gardens") bygga tillit som styrker en känsla av gemenskap bland människor med olika bakgrunder.

Gomez et al skriver om hur interaktioner mellan parkbesökare från olika bakgrunder ändå kan påverkas av intolerans och rasism, eller av språkliga eller kulturella barriärer. Men Gomez et al menar att i allmänhet verkar parker vara positivt förknippade med granskaplig sammanhållning. Små parker och grönområden kan tillhandahålla en avslappnad atmosfär, en neutral mark där människor kan samlas, komma och gå som de vill, där ingen behöver agera värd. Det är ett informellt umgängessätt, det finns inget krav på att engagera sig i sociala aktiviteter, inte som på arbetsplats eller andra delar av socialt liv.

Hundar kan fungera som sociala katalysatorer för mänskliga sociala interaktioner, både för människor och hundar och för en granskaplighet (Gomez et al 2018:352). Sociala processer av mänsklig förhållande-byggande baserade på hur deltagarnas hundar uppträdde mot andra hundar och människor. Inte alla interaktioner är positiva i hundparker men för de som var positiva så sträcker sig vissa av interaktionerna bortom parken in i grannskapet.

Gomez et al diskuterar hur människor skapar band mellan varandra och hur det i sin tur skapar sammanhållning i ett grannskap. Band mellan människor kan vara olika starka eller svaga. Band är svagare till människor som upplevs som olika än en själv, medan om man har något gemensamt kan starkare band uppstå (Gomez et al 2018:353). Hundar har potential att agera som sociala facilitatorer som skapar möjligheter för människor att skapa starka band med människor som är lika dom själva och att överbrygga/skapa svaga band med människor som upplevs som olika dom själva (Gomez et al 2018:354).

Användare av hundparker uppfattar oftare möjligheter att interagera med andra som är annorlunda än sig själv. De upplever möjligheter att bygga de första trevande banden med de som de skulle vara mindre sannolika att interagera med i andra miljöer. Genom att ha återkommande interaktioner stärks banden, vilka så småningom utvecklas till starka band med tidigare okända (Gomez et al 2018:363). Resultatet av ständigt stärkande band mellan parkanvändare är utvecklingen av utökade uppfattad grannskaplig sammanhållning. Gomez et al fann att användare uppfattar hundparker som en plats där människor kan interagera med andra från olika etniska bakgrunder (Gomez et al 2018:364).

Robusta överbyggande kopplingar kan få en mångfald av olika sorters människor att intressera sig kring en gemensam uppsättning intressen eller frågor (Gomez et al 2018:365). Genom sådana kopplingar utvecklar grupper av olika sorters människor svaga band som tillåter dem att forma starka band.

Grannskapsplanerare som försöker att förbättra den allmänna sociala sammansättningen bland boende kan utforska potentiella möjligheter till gemensamma intressen, som områdets trygghet eller skräp, i gemensamma ytor som en hundrastplats som tillåter diverse boende att utveckla starka band, menar Gomez et al. Genom utveckling av dessa starka band kan social sammansättning förbättras.

Gomez et al menar att det finns möjligheter för småskaliga parker som hundparker att bidra till socialt välmående i grannskap, inte bara för dess användare utan grannskapet i stort. Rutinmässiga, slumpmässiga sociala interaktioner mellan hundparksanvändare kan leda till starkare känsla av grannskapskänsla och kollektivt deltagande. Hundparker är i sig inte en lösning på alla problem och utmaningar som innerstadsbor ställs inför, men kan ge möjligheter att på ett generellt plan leda till lyckligare och friskare medborgare, menar Gomez et al.

HUNDAR OCH MÄNNISKOR I SAMSPEL

Putting the Dog Back in the Park: Animal and Human Mind-in-Action av författarna Eric Laurier, Ramia Maze, and Johan Lundin (2006) är en artikel i ämnet kognitionsforskning som tar sin utgångspunkt i debatten om relationen mellan djurs och människors sinne (Jag väljer att översätta engelskans ”mind” till svenskans ”sinne”). I artikeln studeras och diskuteras interagerandet mellan hundar och deras ägare i offentliga parker utifrån frågor rörande kognition och samarbete över artgränserna, där interaktionerna delvis formas av de funktioner som parken tillhandahåller. Det beskrivs hur byggd miljö och kognition hänger ihop, och hur hund och människa kan lära sig att använda miljön tillsammans.

Laurier et al vill undersöka de olika karaktärerna av en parks funktioner där det gemensamma interagerandet mellan djur och människor sker som faktiskt levd aktivitet (Laurier et al 2006:3-4). Laurier et al. menar att djurs praktiska förmågor måste studeras i den miljö där de lever sina liv. Människor och hundar kan kasta boll och leka tillsammans trots att de har olika kroppar och olika konceptuella möjligheter att göra saker. Lekarna mellan människa och hund konstrueras genom att de utförs, inte tvärtom (Laurier et al 2006:4). Att ha tillgång till någon annans inre erfarenheter är inte ett krav för att kunna koordinera interaktioner med varandra, skriver Laurier et al. Individer behöver inte nödvändigtvis förstå varandra i en utväxling av handlingar. Genom att ha en kompetens i att följa procedurer, som i turerna i ett samtal, kan individer utföra handlingar i ett gemensamt samspel (Laurier et al 2006:5).

För att studera hundpromenader i den vardagliga miljön där de utförs filmade Laurier et al människor som gick ut med hunden i två olika centrala parker i Göteborg. Filman- det skedde på avstånd och var menat att vara så icke-påträngande som möjligt för att inte avbryta och störa hundpromenaderna. Studien begränsades till det som gick att observera i parken och inkluderade inte hundarnas liv utanför parken (Laurier et al 2006:6).

Laurier et al menar det är möjligt att analysera samtal eller andra gemensamma handlingar genom att synliggöra deltagarnas ordnande praktiker, det vill säga hur de praktiskt ordnar sitt uppförande i interaktionen (Laurier et al 2006:7).

Laurier et al analyserar de olika hundpromenaderna som filmades i parkerna. En av de filmade promenaderna visar hur en hund och dess ägare till synes höll koll på varandra med hjälp av blickar under promenaden, och hela tiden var medvetna om varandras positioner i parken (Laurier et al 2006:7). Medan hunden gick utan koppel framför ägaren och utforskade parken tittade den också ofta bakom sig för att se vad ägaren gjorde och om de fortsatte fram på samma väg (Laurier et al 2006:8).

I ett annat exempel beskrivs det hur ägare och hundar gick tillsammans genom parken på en stig. När ägaren sparkade upp löv som låg på stigen uppfattade hunden det som en inbjudan till lek och försökte fånga dem (Laurier et al 2006:9-10). Laurier et al liknar detta vid hur ett samtal sker i en viss turordning. Deltagarna i ett samtal turas om att utföra handlingar som angränsar till varandra, där föregående och efterföljande handling förhåller sig till varandra på olika sätt. Handlingarna kan delas in i angränsande par, till exempel: fråga-svar, inbjudan-svar, eller hälsning-hälsning (Laurier et al 2006:11).

I en utväxling av handlingar knyts den första handlingens betydelse till den andra handlingen. En seriös fråga kan omformas till ett skämt genom dess svar, eller vice versa. Den som agerar i andra delen av en utväxling bör visa att den har förstått den första delen. Om man till exempel svarar på en inbjudan med en artighet visar man att man har uppfattat att det var en inbjudan. I exemplet med att sparka upp löv kan det vara något som man gör för sig själv för skojs skull, men det kan också besvaras av andra aktörer som en inbjudan till lek. Laurier et al menar att hundarna visade med sitt kroppsspråk att de förstod ägarens sparkande på löven som en inbjudan att leka tillsammans. Ett vanligt exempel på hundars inbjudningar till lek är att hämta en pinne till en människa och begära att få leka. Men det finns gränser för vilka sorts händelser som inbjudningar mellan hundar och människor kan handla om.

I ett av exemplen tittar Laurier et al på hur koppel användes i promenaden, där ägaren skakade koppel som hunden var kopplad i som ett sätt att kommunicera att hunden skulle följa med (Laurier et al 2006:12-13). Spänningen i ett koppel produceras gemensamt – en dragkamp med ett rep behöver två deltagare. Ett kommando överförs inte från ägare till hund som ett paket av information. Tempo och riktning på promenaden grundades i den här promenaden på dragandet i koppel och inte lika mycket på visuell kontakt som i de tidigare promenaderna när hundarna var lösa.

En hund som går utan koppel kan ha ett längre avstånd från sin ägare. Hunden måste då ha minst två saker att hålla reda på, både ägaren, som den alltid har koll på, och någon annan passerande hund, person, eller annat djur som ekorre, osv. En hund med ett långt utdragbart koppel kan gå längre från sin ägare men behöver inte lokalisera den genom att titta sig omkring, utan ägaren går att hitta på andra änden av koppel (Laurier et al 2006:13).

Laurier et al skriver att hundägare kanske tänker på koppel i termer av vad det ger till en själv som hundägare, som ett sätt att stoppa vår hund från att springa iväg eller att kunna styra den (Laurier et al 2006:13). Det som koppel ger till hunden kan vara en närhet till ägaren, indikationer på vilket håll ägaren är på väg, möjligheter till att känna av tempoändringar i gåendet, och också kunna kontrollera vissa av sin ägares rörelser. Tillsammans med stigen är koppel en gemensam relevant artefakt som binder ihop hundar och människor i en ”kultur av gående”.

Hundar ger anledningar att för människor som tidigare är obekanta med varandra att börja prata med varandra. Laurier et al menar att under de flesta omständigheter brukar inte stadsbor inleda samtal med främlingar om det inte möjliggörs av någon legitim mekanism som utgör grunden för samtalet. Att börja prata med en främling utan anledning kan ses som ett ovälkommet närmande, att man raggat, tigger, eller liknande (Laurier et al 2006:14).

Hundar som möts vill ofta hälsa på varandra eller på andra vis interagera, vilket ägarna måste förhålla sig till. Hundägare får möjligheter att prata med andra människor som har hund och på så vis minska sin sociala isolering.

Laurier et al tar upp ett exempel på ett möte mellan två olika personer med hundar som passerar varandra på stigen i parken. Personerna som går mot varandra väljer att avstå från social interaktion genom att inte låta hundarna hälsa på varandra. Genom att hålla hundarna från varandra på den motsatta sidan av det mötande ekipaget, och med träning och belöning, kan de passera varandra utan interaktion (Laurier et al 2006:14). Auktoriteten här ligger hos ägarna men hundarna är ändå inte helt passiva. Belöningen som utdelas efter mötet bekräftar hundens agens, och bekräftar dennes duktiga uppförande då den kunde agerat annorlunda i situationen.

Belöningar är en välkänd och välanvänd metod att träna hundar. Ägaren ger hunden godis, beröm, klappar vid slutet av en händelse där hunden har visat på gott uppförande (Laurier et al 2006:14). Belöning har en rumslig och tidsmässig organisation. Laurier et al skriver att hundar kan förstå att de blir belönade för att utföra en specifik handling. De kan lokalisera var händelsen ägt rum och ”projektera” bakåt från slutförandet av handlingen (Laurier et al 2006:15-16).

Laurier et al skriver om användandet av att kategorisera saker genom språket som ett verktyg att orientera sig. Parken som miljö tillhandahåller flera möjliga kategoriseringar av personer, levande varelser, objekt och funktioner (Laurier et al 2006:16). Några exempel på kategorier kan vara människor som är gående, gående med hund, gående med barnvagn, bänksittare, joggare, solare, cyklister, ankmatare, etc. Gående kan göras ”ensam” eller ”tillsammans”. Personer som går och passerar varandra producerar rumsligt orienterade relationer som ”till höger”, eller ”kommer mot mig”, som kan användas i utförandet av passerandet.

Hundar har inte samma språkliga resurser som människor, men har ändå förmågan att skilja mellan olika grupper. Hundar är ökända för att upptäcka joggare och felaktigt kategorisera dem som personer som behöver blir jagade och bitna. (Laurier et al 2006:17). Hundägare samlar på sig erfarenheter att hantera de olika kategorier av grupper i parker som kan hetsa, skrämra, eller uppröra hunden, och de omorganiserar sitt arrangemang av sitt gående följaktligen, skriver Laurier et al.

Hundar blir upplärda i att hantera olika händelser i parken. Unga valpar kan hoppa upp, hälsa och slicka på alla som går förbi. Vuxna hundar har ofta lärt sig att ignorera andra människor i parken, även om de fortfarande lägger märke till annalkande grupper och personer. Hundar lär sig efter hand att leva som invånare i staden som vet hur man uppför sig i parken, till skillnad från en gårdshund eller jakthund. Samtidigt som hunden måste lära sig att bli en urban hund, måste ägaren lära sig vad som stör eller stressar hunden.

Laurier et al menar att de kunde observera att ägare och hundar ofta hade olika gångtakt och intressen under promenaden, men att de trots detta till synes lyckades bibehålla sin status av att gå tillsammans (Laurier et al 2006:17). En del av aktiviteten att gå tillsammans är att man kommer ikapp och väntar på varandra, och detta var något som både hund och människa gjorde under den observerade promenaden.

Laurier et al argumenterar för att det går att förstå hundars sinne genom att undersöka den art-blandade aktiviteten att gå tillsammans i parken, en specifik plats med rumsliga funktioner som används under promenadens gång (Laurier et al 2006:17). Hundarna och ägarna en följer väg där de tillsammans producerar funktioner under promenadens gång, dess början, mitt och slut.

Att gå tillsammans är en miljöberoende aktivitet, där aktivitetens relevans verkar som en funktion av tid, plats och deltagare. Miljön är bas för att se, notera, och beskriva hur vissa människor går tillsammans och att vissa går ensamma. Laurier skriver om hur man genom att gå ”producerar” en rumslighet bakom och framför sig, och ”arrangerar för de gående ett territoriellt djup med ömsesidigt relevanta funktioner” (Laurier et al 2006:19). Det är en rumslighet som man konstant är på väg in i, är på väg från, där man passerar saker, och går mot saker.

I en socialiserad kontext som i en park finns det även grupper och enskilda som närmar sig, halkar efter, går parallellt, eller vilar någonstans (Laurier et al 2006:20). En gående person är långt ifrån en statisk observatör framför ett landskap. Gående är ett ”gemensamt engagemang” där olika deltagare tillför olika saker till varandras uppmärksamhet och förväntar sig att olika saker ska engagera den andres uppmärksamhet.

Laurier et al observerar att hundpromenader inte görs utan utrustning: koppel, boll, pinne, eller belöning (Laurier et al 2006:20). Vikten av koppel, stigar, orienteringen av mänskliga kroppar för att föreslå vad hundar kan se för möjligheter, men måste vara vaksam på det som koppel, stig, etc, ger oss människor som användare av språk. Att bestämma vad en person eller djur ser i en viss situation är en funktion av hur varelsen står i förhållande till vad vi andra kan säga. och den sociala distributionen av kunskap i vilken vi är situerade i (Laurier et al 2006:21).

HUNDARS RÄTTIGHETER I STADEN OCH PLANERINGSDISKURS

“Planning for Dogs in Urban Environments” (2016), är en avhandling skriven av Simon Bruce Carter vid institutionen “Faculty of Architecture, Building and Planning” på vid Melbournes universitet. Carter hävdar att det i Australien saknas konsensus om hur hundar ska behandlas i urbana miljöer. Därför vill han undersöka hur institutioners och planerares språk och handlingar påverkar hundars frihet. Carter gör en fallstudie av staden Victoria, Australien, och analyserar diskursen hos åtta kommunala representativa råd genom att applicera en kvalitativ innehållsanalys som bygger på grundade teorier om planering för hundar i städer. Carter syftar till att skapa ett operativt ramverk som beskriver rättvisa för hundar (“justice for dogs”) för att fånga en genomgripande antropocentrisk planering, som manifesterar sig i hur de representativa råden förvaltar djurfrågorna och hur mänsklig agens definieras och utövas i processen och resultaten av planering för hundar.

Carter tar upp forskning som visar att hundar ger många nyttor till sina ägare och de samhällen de bor i, både ur sociala och hälsoaspekter. Men planering och formgivning av moderna städer tar inte hänsyn till husdjurs behov, menar Carter (Carter 2016:04). Bland invånare i städer finns det en växande åsikt att den urbana miljön ska kunna ta hand om hundars sociala och beteendemässiga behov. Hundar blir allt starkare inslag i den urbana miljön. Detta manifesterar sig i användandet av det exklusiva eller delade användandet av offentliga öppna miljöer. Interaktioner mellan hundar och samhället i stort sker främst i dessa offentliga öppna miljöer. Därför är hundrastplatser (“dog parks”) viktiga i förståelsen av hundar i urbana miljöer.

Carter diskuterar konceptet offentliga öppna miljöer som definieras av fysiska och funktionella karaktärsdrag (Carter 2016:05). Fysiskt består offentliga öppna miljöer av grönytor, som offentliga parker, reservat, stränder och kvarlämnad natur (“bushland”). Funktionellt karaktäriseras de av fysisk aktivitet, naturupplevelser, sociala möten och tillflykt. Offentliga öppna miljöer kan också konstrueras socialt och i termer av resurskapaciteter, vilket till viss del suddar ut gränserna mellan deras fysiska och funktionella egenskaper”.

Människor har väldigt stor påverkan på hundars liv. Carter skriver att planering för rättvisa för hundar är att ge dem "friheter och möjligheter att blomstra och realisera sina förmågor" (Carter 2016:06). Rättvisa för hundar kan appliceras på en mängd olika sätt. De kan manifesteras både i planeringsprocesser och i resultaten i miljöer som sedan leder till möjligheter för hundar att realisera sina egna kapaciteter och äkta inneboende egenskaper. Carters syfte är att hjälpa planerare att kritiskt reflektera över sina egna värderingar kring planering för hundar (Carter 2016:12). Carter menar att kritiska reflektioner kan stärka förståelsen för hur hundar kan inkluderas i planering.

Carter citerar forskning som visar på ett generellt starkt samband mellan att äga hund och en positiv påverkan på hälsan (Carter 2016:15). Att ha hund ökar ens gående i rekreationssyfte, främst för att hunden i sig är en orsak för ägaren att röra på sig och bidrar också till socialt stöd. Faciliteter till för att rasta hunden uppmuntrar ytterligare till rekreation (Carter 2016:16). Hundägarens empati gentemot hunden är också en bidragande faktor till att gå ut med den. Carter skriver om studier som visar att sambanden mellan hundägarande och hälsa kan också delvis bero på andra saker. Ett exempel är en studie om positiva effekter på mental hälsa på människor som tar hand om hundar visade att en positiv påverkan på fysisk hälsa jämnade ut sig efter att ha kontrollerat data mot socioekonomiska faktorer. Men hundägandets potentiella hälsofördelar kan ändå ge fördelar för ett samhälle i stort.

Carter skriver om de restriktioner det finns på hundar i Australien, var de får lov att vara och vad de får lov att göra för att inte stöta sig med samhället (Carter 2016:23). Restriktioner har ofta ett syfte, att det handlar om att balansera säkerhet och allmännyttan på ena sidan och ansvarstagande hundägarskap på den andra. Carter skriver om offentliga öppna miljöer kan konkurreras av olika användande som tar plats på ett inkluderande eller exkluderande sätt. Hundrastplatser är specifika öppna miljöer där hundar tillåts springa lösa. Men definitionen av hundrastplatser kan uppfattas som exkluderande, menar Carter. Inte alla hundar tar del av hundrastplatsen på ett harmoniskt sätt. Inkluderandet av alla hundar gör att sårbara hundar med mindre självförtroende exkluderas med sina deras ägare. Större och mer framfusiga hundar kan skapa störningar mot andra hundar (Carter 2016:24). Studier visar också att ansvarstagande hundägare förstår behovet av att separera hundar från aktiviteter där det finns risk för konflikter, till exempel barn som leker.

Hundträning som bygger på positiv förstärkning kan leda till att symbios uppstår mellan ägare och hund. De lär sig av varandra, och störningar och disharmoni minskar när människa och hund blir mer samspelade (Carter 2016:25). Men när störningar mellan hund och människa fortgår är reglering nödvändig. Störande skällande är ett av de vanligaste klagomålen rörande hundar (Carter 2016:26). Carter menar att det finns en tanke i samhället i stort om att hundar har ansvar för sina handlingar. De ska lära sig bli "goda medborgare", och bete sig på ett sätt som är enligt med samhällsliga förväntningar. Tama djur verkar ha ett "medborgarskap" som definieras av en gemensam agens mellan djur och människor (Carter 2016:40).

Att gå med hund är en av de mest populära användningarna av offentliga öppna ytor i många kommuner i Melbourne, ofta rankat högre än sportaktiviteter (Carter 2016:199). Det finns ett legitimt behov för att ta grundläggande hänsyn till hundägare och hundar när man investerar i faciliteter. Det finns en konsensus hos de undersökta kommunerna att möjligheter för faciliteter där hundar kan gå kopplade eller lösa är ett grundläggande behov (Carter 2016:200). Carter menar att hundar är legitima användare av offentliga miljöer trots eventuella kontroverser och konflikter. Oavsett om samhället stödjer hundvänliga faciliteter eller inte, så har hundar ett grundläggande behov för miljöer som tillåter dem att uppfylla sina behov av stimulering och motion (Carter 2016:200).

Carter menar att hundar bidrar socialt till samhället. Hundar är viktiga för kompanjon-skap och grundläggande socialisering för dem som bor ensamma och som annars kan vara isolerade (Carter 2016:203). Hundar kan ses som "socialt smörjmedel", att själva närvaron av hundar inspirerar interaktion mellan främlingar i offentligheten som annars aldrig hade hänt. Hundrastplatser är "inkubatorer" för sådana interaktioner. De fungerar både som mötesplats för människor och koppellösa aktiviteter för hundar, något som i längden kan förhöja den generella uppfattningen om hundar i samhället (Carter 2016:204).

Hundar som "socialt smörjmedel" gäller inte alla hundar. Vissa hundar kan uppvisa aggression eller andra antisociala beteenden på grund av dålig fostran eller vanskötsel. Hundar är inte universellt älskade (Carter 2016:205). Människor kan oroa sig för störningar, bett, eller andra konflikter med människor och andra djur. Detta skapar utmaningar i urbana miljöer med hög täthet att planera infrastruktur som stödjer faciliteter för hundar. Kompakta boendemiljöer reducerar möjligheterna för hundar att leka på privata grönytor och trycket på offentliga grönytor ökar (Carter 2016:213).

Hundar som inte får tillräckligt motion leder till uttråkade och rastlösa djur som skapar störningar i form av skällande eller rymmande. Att ha undermåliga faciliteter för hundar i områden med hög befolkningstäthet kan leda till störningar, som påverkar negativt uppfattningen av hundar i samhället i stort (Carter 2016:214). Carter skriver om möjligheten att skapandet av faciliteter för hundar representerar en del av hundars framväxande politiska identitet. Men för varje intention som en kommun har att tillhandahålla faciliteter till hundar finns det risk för opposition från andra delar av samhället. Det finns många olika perspektiv hur människor ser på hundar. Negativa uppfattningar om hundar hos människor kan vara barriärer för ett ökande av faciliteter för hundar.

Offentliga öppna miljöer är kostsamma, speciellt i innerstadsområden där mark är en bristvara och har ett högt tryck av användande (Carter 2016:221). Att dela på användningen av offentliga öppna miljöer kan lindra vissa av sårbarheterna i ett otillräckligt nätverk av öppna miljöer. Vid placeringen av offentliga öppna miljöer till hundar behöver planeraren balansera behovet av hundar som intressegrupp mot flera andra samhällsliga behov (Carter 2016:226). Carter skriver att multi-funktionell användning av offentliga öppna ytor är en pågående trend inom planering, men anser att det krävs speciella metoder för att det ska fungera bra (Carter 2016:227).

Mänsklig agens spelar en grundläggande roll i praktiken att planera offentliga öppna ytor för hundar. Carter menar att detta är ett resultat av "speciesism" och att detta är en barriär för planerare som vill skapa fler faciliteter för hundar (Carter 2016:228). Planeringen som sker är främst till för att gynna människorna som äger hundar, inte hundarna själva, skriver Carter. I urbana miljöer är offentliga öppna miljöer väldigt viktiga för hundar som saknar privata öppna ytor. Det gör det möjligt för dem att uppfylla vissa av sina grundläggande kapaciteter som motion, socialisering och lek.

I Carters studie uppgger intervjuade planerare att de inser att urbana miljöer är byggda av människor och är till för människor (Carter 2016:229). Carter undersöker planerandet av offentliga öppna miljöer för hundar genom att se över en rad barriärer som är skapade av människor som "skyddar faciliteter för oss själva, och sin tur, förhindrar ökandet av faciliteter för hundar." Utbredda uppfattningar om störningar och ökade underhållskostnader kopplade till hundar är barriärer för placeringen av offentliga öppna miljöer för hundar (Carter 2016:236).

En av anledningarna som planerare i Carters undersökningar uppgav för att utesluta hundar från offentliga platser är att hundar orsakar extra mycket slitage på miljön. Hundar kan också orsaka störningar som skällande, lukter, eller lämnande av latrin på marken. Även om störningarna inte är stora kan de bli ett problem om de inte tas om hand. Kvarlämnat hundlatrin är ett vanligt exempel på en mindre störning som påverkar hur samhällets i stort nyttjar offentliga öppna miljöer (Carter 2016:237).

Carter skriver att samhällets uppfattning om hundar påverkar skapandet av faciliteter som ges till hundar i offentliga utrymmen. Det är kopplat till normer och kollektiva värderingar i samhället. Likt vissa människor finns det även hundar som inte beter sig enligt dessa värderingar, vilket kan bidra till att skapa en generell negativ uppfattning om hundar och hundägare i samhället (Carter 2016:239). Carter menar att det kan finnas en moralisk diskussion om det är rättvist att stereotypisera hundar på det viset. Det anses oacceptabelt att göra det mot människor på grund av deras etnicitet, klass, kön eller något annat attribut utanför individens kontroll. Arter, däremot, behandlas annorlunda i praktiken. Uppfattningen om hundar i samhället verkar spela stor roll för hur villigt ett samhälle är ge faciliteter åt både hundar och hundägare.

Utifrån de urbana planerarnas redogörelser identifierar Carter olika hinder för planering för hundar på ett "ontologiskt spektra" (Carter 2016:261). Carter karakteriserar planerarnas ontologier från hur de rationaliserar uteslutandet av hundar till deras villighet att störa institutionella normer och tillmötesgå hundar i planeringen. Planerarnas ontologier påverkar hur de uppfattar sin egen roll och ger en insikt hur deras ideologier på olika sätt tillför till deras uteslutande av hundar i planeringen, skriver Carter.

I urbana planerares språk visar sig en "speciesistisk" hierarki som höjer människor över hundars, och exkluderar hundar från den urbana planeringen (Carter 2016:262). I frågan om man ska planera för hund eller hundägare blir hundägarnas behov ställföreträdande för hundarnas behov. Hundägare behandlas som en intressegrupp vars behov höjs högre än hundarnas, vilkas behov antas vara mötta i och med förhållandet i agens mellan människa och hund (Carter 2016:264). Carter menar att det här visar på en antropocentrisk hållning som är inneboende i urban planering. Planering för hundar är främst till för människorna som har hundar. Carter menar att detta utesluter hundar som subjekt i praktiken av urban planering.

Carter menar att antropocentrisk djurhållning och urban planering ger utfall som är fördelaktiga för människor. Dessa utfall kan i sin tur vara, eller inte vara, fördelaktiga för hundar. Att ge möjligheter för hundar att uppnå förmågor som är till deras fördel är att bidra till deras friheter och förbättra utfallen som är resultaten av våra antropocentriska handlingar. Konceptet "rättvisa som förmågor" tillåter en rationell utvärdering av individuella mänskliga handlingar och deras inverkan på hundar. En kritisk medvetenhet om detta kan hjälpa planerare att vara uppmärksamma på rättvisa för hundar (Carter 2016:275).

3.1.2 UPPLEVELSE OCH RÖRELSE I URBAN DISKURS

GÅENDE OCH FENOMENOLOGI I LANDSKAPSARKITEKTUR

Landskap kan ses som något som konstrueras genom ett samspel mellan den som observerar och det som blir observerat, skriver Schultz och van Etteger (2018). Schultz och van Etteger jämför detta med hur den Europeiska landskapskonventionen definierar landskap, nämligen som ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer. På så vis spelar människor en grundläggande roll i skapandet av landskap genom att uppfatta, använda och förändra landskap, både fysiskt och mentalt. Enligt det här synsättet är landskap inte enbart en fysisk enhet som kan analyseras genom mätningar och observationer, utan för att studera landskap behöver man också ta i beaktning den som observerar det.

För att diskutera undersökandet av den som observerar landskapet lyfter Schultz & van Etteger fram fenomenologisk teori. Det kan sammanfattas som ett förespråkande för studier av fenomen och människors upplevelser och handlingar i livsvärlden. Syftet är att se världen som en ”villkorad specifik plats som omger människor” (Schultz & van Etteger 2017:180).

Utgången för fenomenologisk teori är att människor agerar kroppsligen med den här livsvärlden, inte bara som subjekt med objekt, utan genom att vara en del av den. Schultz & van Etteger beskriver fenomenologiska studier som ”redogörelser av ’subjektiva upplevelser’, snarare än subjektiva redogörelser av upplevelser” Schultz & van Etteger jämför detta med hur neurovetenskaplig forskning visar hur människors kroppar och sinnen är ihopkopplade med världen vi lever i och påverkas av allt runtomkring oss (Schultz & van Etteger 2017:181).

Schultz & van Etteger skriver att kunskap om världen konstrueras aktivt genom att vi tar oss an och interagerar med den. Vetenskaplig kunskap ligger inte och väntar på att forskare ska komma och hitta den, utan den konstrueras aktivt av forskare som tar sig an olika situationer. På samma sätt ligger inte upplevelser av landskapet och väntar passivt på oss, utan de börjar existera när någon rör sig där och tar in dem. Schultz och van Etteger skriver att designforskare bör aktivt involvera sig och reflektera över sina egna roller som aktiva krafter i processer där fenomen i livsvärlden är i förändring (Schultz & van Etteger 2017:181).

De praktiska erfarenheter som erhålls genom gående relaterar till de mer påtagliga, taktila elementen i miljön, skriver Schultz & van Etteger. För att veta hur bekväm en trappa är måste man gå i den. För att få en känsla av hur bred en gångväg bör vara måste man gå den och känna hur det är att möta en främling där. För formgivaren innebär det att bli en del av landskapet. Genom att man kroppsligen upplever ett landskap suddar man ut skillnaden mellan dig själv (subjektet) och landskapet (objektet). Genom att gå i ett landskap utforskar man det som finns där, kopplar samman saker i ens sinne och kropp, reflekterar över sina intryck, och på så vis är delaktig i skapandet av en ”verklighet” där.

Genom att direkt interagera med forskningsobjektet kan gående i en miljö skapa ”underförstådd” kunskap, vilket skiljer sig från att studera kartor och annan data, menar Schultz & van Etteger. Något som ser ut som en tom yta på en karta kan i verkligheten vara fyllt av stigar och andra stora mängder relevant information. Genom att gå i landskapet är det möjligt att avslöja dess logik och logistik. Man upplever och är en del av ett landskap i rörelse, där andra människor, väder och vind, djur, sol och skugga, och skiften i säsonger konstant förändrar landskapet. Det kan ge en förståelse av dynamik, upplevelser och atmosfärer (Schultz & van Etteger 2017:182).

Gående skapar en viss rytm som tillåter ett komplext samspel mellan kropp och sinne. Det sammanfogar landskapet med våra kroppars rörelse och våra tankar. Processen tillåter en att förstå ett landskaps speciella egenheter och olika kortlivade aspekter av det, vilket kan spela en viktig roll i ett forskningsprojekt. Schultz & van Etteger menar att på så vis kan gående hjälpa till att identifiera problem och forskningsfrågor i ett landskap.

ATT VARA PÅ PLATS – SYNEN PÅ PLATSER OCH PLATSSKAPANDE

I kapitlet *Against space – place, movement, knowledge* i boken *Being Alive – Essays on Movement, Knowledge and Description* argumenterar antropologen Tim Ingold (2011) mot sättet att beskriva platser i termer av abstrakta rumsliga positioner, som uttrycket ”space” som ofta används på engelska för att beskriva rumslighet. Ingold menar att detta är tomt och frånskilt från livets verkliga erfarenheter (Ingold 2011:145).

Ingold menar att våra liv inte levs på platser, utan snarare levs de i konstant rörelse på väg till och från platser, runtomkring platser, överallt. Människors existens är inte bunden till platser, utan att den snarare är ”plats-bindande”. Ingold beskriver det som att våra liv levs på färd längs med stigar där vi lämnar spår efter oss. När människor möts tvinnas dessa spår ihop sig som trådar som binds samman till knutar, och ju fler trådar desto tätare knut (Ingold 2011:148). På det sättet menar Ingold att platser kan beskrivas som knutar, och trådarna som binder ihop dem är spår från våra liv på färd. Som exempel tar Ingold upp hur ett hus är en plats vars inneboendes linjer är tätt sammanknutna. Ingold skriver att ”dessa linjer är inte instängda inne i huset, lika lite som trådar är inneslutna i en knut” (Ingold 2011:149). Platser definieras på så vis av rörelse, inte av de yttre gränserna för rörelse, menar Ingold.

Kenneth Olwig (2008), kulturgeograf och professor i landskapsarkitektur, skriver i artikeln *Performing on the Landscape versus Doing Landscape* om koncepten ”place” och ”space” för att beskriva två olika sätt att uppleva landskap. Det som handlar om plats (”place”) är kopplat till rörelse och kunskap som erhålls genom att använda sina sinnen på ett koordinerat vis när man utfört vissa sysslor. Detta skapar en upplevelse av samhörighet med ett landskap som en plats där man kan bo och göra saker. Det andra sättet att uppleva landskap, som har att göra med rumslighet (”space”), handlar om att se landskapet från ett perspektiv som är fixerat och distanserat från kroppen. Detta skapar en upplevelse av ägande och distans till det man tittar på och är en ”iscensatt uppvisning i en hierarkisk social rumslighet” (Olwig 2008:82).

Som exempel på det första sättet att se på landskap tar Olwig upp kartor, som beskriver landet som avgränsat inom gränser. Landet som är utmarkerat på kartan tillhör landägaren, som ser landet ovanifrån (Olwig 2008:83). Men det andra sättet att se på landskap, det som består av platser, är inte en yta som observeras på avstånd utan kan beskrivas som ett vävt material, skapat genom sammanfogandet av kroppen och sinnena. Detta uppstår genom att man dagligen rör sig och lever i landskapet (Olwig 2008:84). Det här sättet att se på landskapet formas genom görande, och Olwig menar att det främsta exemplet på det är att gå. Den gående upplever det materiella djupet i sin närmaste miljö genom sina sinnen. Att se, höra, lukta och röra vid den materiella världen väver in den i den gåendes sinnesfält, vilket leder till att landskapet upplevs som en topologisk värld av angränsande platser, menar Olwig.

De här två olika sätten att uppleva landskap är basen för två motstridiga sätt att känna tillhörighet gällande land: att känna tillhörighet till landet, eller att känna att landet tillhör dig. Att känna tillhörighet till landet har att göra med känslan av plats, att faktiskt leva där. Att känna att landet tillhör dig handlar om ägande och att ha ett distanserat perspektiv på landskapet. Olwig föreslår att känslan av att tillhöra landskapet genom att röra sig och leva

där går långt tillbaka i historien till jägare- och samlare, som spårade byten och hittade mat längs med upptrampade stigar, eller utforskande av nya (Olwig 2008:85). Så småningom började man valla flockdjur över olika betesmarker, och Olwig menar att det är genom de här aktiviteterna som många av våra sinnen rörande tillhörighet i ett landskap har sitt ursprung.

Olwig diskuterar det Engelska ordet ”heft” – som anspelar på det som sker när betande fårfloccar fäster sig vid platser. De fäster sig vid olika betesmarker genom att bekanta sig med dem så att vallningen kan ske i en cyklisk bana när de rör sig från gräsmark till gräsmark (Olwig 2008:86).”Heft” kan också betyda att fåren binder sig samman till en social enhet. Men det kan också appliceras på människor när de börjar bli hemmastadda och etablerade på en plats. Ordet har att göra med ”hävd” som finns i de Skandinaviska språken, till exempel i den juridiska termen ”urminnes hävd”, som man kan anföra som bevis på att man har rätt att bruka landet. Som exempel tar Olwig upp sedvanerätt, det vill säga lag som är baserat på sedvänjor.

När man upprepade gånger går och sliter på en stig och på så vis upprätthåller dess utseende och struktur som en stig så upprätthåller man sin rätt att använda den stigen. Juridiska system som bygger på sedvanerätt accepterar uppgångna stigar och underhållna häckar som bevis för användanderättigheter. Genom den här processen bildar olika typer av odlad och betad mark ett landskap som är ett resultat av invånarnas dagliga arbete och vanor. Vanor blir sedvänjor och moral när människors intressen möts i samförstånd eller konflikt (Olwig 2008:87). När dispyter över sedvänjor blir till rättslig tvist blir dessa sedvänjor till grund för stiftande av lagar.

Idag ”hävdar” folk med sina fötter på olika sätt. Ett exempel är vandrare i nationalparker som genom sitt vandrande både upprätthåller rätten att gå där och en känsla av att tillhöra landskapet. Olwig menar att människor ”hävdar” även i grupp, vilket kan medverka till att skapa en känsla av gemenskap, både i relation till den mindre gruppen av vandrare i ett landskap, och till större grupper, som till exempel till befolkningen i samhället eller landet där man bor (Olwig 2008:89).

RYTM, VANOR, OCH ATT LÄRA SIG ATT ANVÄNDA EN PLATS

I artikeln *Rhythmanalysing the Urban Runner: Pildammsparken, Malmö* (2018) av Tim Edensor, Mattias Kärrholm och Johan Wirdelöv menar författarna att löpning i motions-syfte i urbana miljöer producerar en rörlig känsla av plats, genom vardagliga vanor och scheman, och även att löpare anpassar sig och förhandlar med rytmerna av andra människor och icke-människor (Edensor et al 2008:97). Undersökningen baseras på intervjuer, observationer och en av författarnas dagbok om sin löpning. Edensor et al syftar med artikeln att bidra till att utöka möjligheterna att tillämpa rytmanalys som ett relevant tillvägagångssätt vilket genom man kan spåra hur olika rytmer, rutter, mikro-rumsligheter, korsningar och kopplingar kan karaktärisera en inkluderande plats (Edensor et al 2008:116).

Edensor et al diskuterar det urbaniserade löpandet genom att använda sig av Henri Lefebvres koncept ”rytmanalys”. De tittar på hur springandes förkroppsligade rytmer interagerar med de andra i parken, och även materiella kapaciteter och andra tidsmässiga aspekter, i Pildammsparken i Malmö (Edensor et al 2018:97).

Edensor et al skriver om vikten av övning för att kunna anpassa sig till platsen. Alla rörliga praktiker kräver övning så att de som utövar dem kan anpassa sig till andra kroppar, fordon och rumsligheter. Människor som regelbundet löper behöver utveckla rutiner och strategier som tillåter dem att synkronisera sina scheman med arbete, fritid och familjens rytmer. Rutiner måste upprätthållas för att man ska orka löpa i en behaglig takt och rytm. Författarna använder Lefebvres koncept ”dressage”, (översatt ungefär till ”dressyr”), vilket beskriver hur kroppen kan tränas till att prestera, att absorbera rytm i kroppen genom långvarig praktik så det blir en vana och en självklarhet.

”Dressage” (”dressyr”) grundar sig på repetition och handlar om att lära sig hur man förhandlar med miljöer och anpassar sig till olika rytmer. Att bli ”dresserad” till att springa i stadsmiljön liknar hur fotgängaren på tidigt 1900-tal behövde lära sig hur att uppföra sig i trafiken (Edensor et al 2008:111). Modernistisk stadsplanering syftade till att sådana rörliga praktiker skulle kunna utföras på autopilot, skriver Edensor et al.

Löpande människor modulerar kontinuerligt sin upplevelse genom att skifta mellan inre och yttre rytmer. De delar av rutten som saknar distraktioner tillåter introspektion eller fokus på ens kropp, andning, hastighet och rytm, medan områden med fler distraktioner uppmuntrar mer utåtriktad fokus mot andra parkanvändare, utsikter, eller att försöka undvika kollisioner. Distraktioner kan avleda uppmärksamheten från smärta eller låg energi, medan avsaknad av distraktioner kan ta hjälpa en att fokusera på att hålla en jämn fart och rytm (Edensor et al 2008:114).

Att hantera sin löprytm enligt oförutsedda händelser främjar en internalisering av vissa kroppsliga gensvar. I ett exempel hör personen som springer fotsteg närma sig bakom och börjar automatiskt sakta ner för att låta personen passera. Det beskrivs som en oreflekterad (”unreflexive”) socio-motorisk färdighet som framkallar respons från externa faktorer och främjar en internaliserande förmåga att ta in andra människor runtomkring en.

Löpning kan inkorporeras i en inkluderande känsla av socialiserande i parken. Löpningens rytmer kan samexistera i harmoni med andra parkanvändare. Men vissa av de intervjuade respondenterna beskriver frustration över att andra parkanvändare inte förstår löparnas behov av att kunna hålla en rak kurs och fast rytm, till exempel att de övriga fotgängarna inte håller sig ”på sin sida av vägen”. Några andra vanliga hinder som respondenterna beskrev var hundar och hundägare som inte anpassade sig till löparnas rytm. Men det fanns även exempel på när löparna själva skapade förvirrande störningar för andras rytmer.

Edensor et al skriver att rörliga kroppar, som en springande människa, kan reproducera en stabil, konsekvent förståelse för vad en plats betyder, hur den känns och praktiseras. De som rör sig utsätts för spänningar och förhandlingar som visar på hur en plats förändras, långsamt eller dramatiskt, över tid. När stadens befolkning växer och fritidsaktiviteter ökar besöksstrycket på Pildammsparken, och i takt med det förändras den över tid.

Människorna som springer i Pildammsparken är oftast disciplinerade, skriver Edensor et al. Att springa i parken handlar mer om att praktisera delandet av utrymmet med andra än att gå på autopilot. De anpassningar som löparna gör för att kunna hålla sin fasta rytm kan symbolisera en uppvisande av en offentlig hövlighet som generellt råder i parker, vilket är en viktig roll i att föra samman olika människor och aktiviteter (Edensor et al 2018:116).

Löst reglerade offentliga utrymmen som parken kan möjliggöra platser där tolerans och mångfald kan blomstra, där parkanvändarna tar hänsyn till både varandra och ickemänskliga invånare, och anpassar sig efter de materiella förutsättningarna, menar Edensor et al. Detta står i kontrast mot andra platser vars materialiteter och rörligheter är organiserade på så vis att de ger fritt tillträde till vissa medan andra blir exkluderade.

VARDAGLIGA UPPELVELSER AV GÅENDE I POLICY OCH PLANERING

Jennie Middleton (2010), forskare inom social- och kulturgeografi, har skrivit artikeln *Sense and the city: exploring the embodied geographies of urban walking*. Middleton vill undersöka förhållandet mellan vardagligt gående och den byggda miljön, och undersöka den mångfald av olika typer av gående som finns.

I Middletons studie skrev deltagare dagbok och blev intervjuade om sitt gående i vardagen. Middleton såg att det i deltagarnas redogörelser framkom att sinnesintryck under gåendet kan växla i intensitet och upplevelsen av ens kropp och kroppslighet varierar under tiden man går (Middleton 2010:585). Middleton såg också hur deltagarna hade en medvetenhet om olika materiella objekt som kläder, skor, och shopping (Middleton 2010:586).

Olika objekt och teknologier kan påverka och medla förhållanden mellan kroppar och miljöer. Vardagliga teknologier som tas för givet, som skor, kan påverka hur vi uppfattar miljön som vi rör oss i (Middleton 2010:587). Gående kan hjälpas av utrustning, men om den inte är anpassad till gåendet, som till exempel när ens skor och kläder är obekväma, kan den verka störande.

Gående är inte ett mellanting mellan två punkter, utan istället kan gående förstås som en process i sig själv, skriver Middleton. En urban fotgängare är bara en av många agenter i ett nätverk som får sin agens säkrad genom olika saker, som till exempel formgivning av trottoarer och att ha färdigheter att vara en fotgängare (Middleton 2010:590). Middleton menar att det i policy-diskussioner ofta framställs som att gående är ett homogent och självklart transportmedel, och att det i akademiska texter kan det framställas som något abstrakt och teoretiskt. Middleton framhäver vikten av att undersöka fotgängares rörelser i en kontext av upplevelser redogjorda av människor som till vardags faktiskt navigerar, förhandlar, och navigerar genom stadslandskapet.

Middleton menar att genom att engagera dessa ofta försummade upplevelser, både genom att förstå gående som en socio-teknisk hopsättning av förkroppsligade, materiella och teknologiska relationer, och genom att använda diskursiv analys kan man undvika att essentialisera dessa upplevelser som självklara. Undersökningar av sådana upplevelser kan ge nya möjligheter för ett utökat samspel mellan skapande av policy för fotgängare och urban och social teori, menar Middleton.

Det finns utmaningar gällande dialogen mellan akademisk forskning och urban policy, skriver Middleton, och menar att det skulle vara svårt för policyskapare att engagera sig med en mångfald av gående-praktiker på grund av de generaliserande parametrar de måste förhålla sig till. Middleton föreslår istället för att forskning direkt formulerar policy kan den framhäva försummade frågor för policyskapare som vill få en större förståelse för fotgängares rörelser. Till exempel menar Middleton att det går att ytterligare framhäva användande av data som inte är kvantifierbar, som kan visa på ”den multi-sinnliga naturen av folks fotgångarupplevelser och de intima kopplingarna mellan sinnena och de framträdande rums-tidsmässiga mönstren av gående och människors sinne för plats”.

Middleton menar att när finansiella begränsningar på transport och urban policy ökar, är denna typ av djup forskning värdefull för att ge policyskapare data som framhäver vikten av att göra gående mer behagligt från ett förkroppsligat perspektiv. På så vis kan sig bortom de förutbestämda antaganden och okroppsliga konstruktioner inom transport-policy som enligt Middleton gör dem tröga och livlösa.

GÅENDE, UPPLEVD FRIHET OCH BEGRÄNSNINGAR

I boken *Stadens illusioner* av den Norske sociologen Dag Österberg (1998) skriver Österberg om hur stadens materiella uppbyggnad formar dess invånare, och hur den materiella omgivningen vävs samman med invånarnas känslor, tankar, och handlingar. Österberg beskriver detta genom vad han kallar ett sociomateriellt synsätt. Samhället försiggår både inuti människors huvuden, utanför i den byggda miljön, och genom olika aktiviteter. Det materiella associeras till ”omvärldens motstånd, den fasta marken under fötterna, det material eller stoff som vår verksamhet formar och omformar, men också ämnen av olika slag med sina lukter och smaker, osv.” (Österberg 1998:29).

Österberg skriver att det här synsättet lägger vikt vid att människor lever en materiell tillvaro i en materiell omgivning. Vår omgivning förändras av det vi gör i det materiella. När omgivningen inte uppvisar spår av vår verksamhet kan den kallas för ”natur”. När den vävs ihop med samhällslivet kan den beskrivas som ”sociomateria”. Vår omgivning framstår som ett handlingsfält i sociomateria, där den ”hänvänder sig till människorna i fältet, vilka svarar med sitt beteende.” (Österberg 1998:29).

Tankarna kring sociomateriella handlingsfält handlar om frihet och handling i situationen. Vi har inte skapat den materiella världen utan vi måste förhålla oss till den och handla i den. Vår frihet handlar inte om att försöka höja oss över situationerna som vi sätts i, utan att försöka vara i dem på sätt som kan bekräfta våra valmöjligheter. Vad vi kan göra i en situation beror på våra valmöjligheter. Men gränserna för vad vi kan göra är oklara beroende på situationen, våra förmågor, våra färdigheter och vårt förflutna. Gränserna är oklara men märkbara, och upplevelsen av att märka var gränsen går kan beskrivas som "fakticiteten i tillvaron" (Österberg 1998:30). Fakticiteten är det i situationen som begränsar vår verksamhet. Till exempel kan vi uppleva begränsningar av att tillhöra ett visst socialt skikt, har en viss kroppsform, eller att vi är födda på ett visst ställe och tidpunkt.

Österberg skriver om hur man genom att utföra en lyckad fri handling kan kroppens fakticitet överskridas. När handlingen misslyckas eller vi blir påtvingad en handling så märks fakticiteten, som när man är sjuk, trött, sliten eller förtryckt (Österberg 1998:31). I en frihetsfilosofi baserad på vad Österberg kallar "situationens grund" behandlas förhållandet mellan frihet och ofrihet som förhållandet mellan frihet och fakticitet, där det kan överskridas eller förvridas. Det sociomateriella fältet har inte fullkomlig makt över människors beteenden, utan har en mer eller mindre stark påverkan. Senmoderna människor i storstäder har ofta möjligheter att på ett kreativt sätt förhålla sig mer eller mindre fritt och reflexivt till sin omgivning. Men Österberg menar att detta ändå inte bör "utesluta betraktelser som gäller människokroppen och det sociomateriellas fakticitet" (Österberg 1998:32).

Österberg beskriver hur makt och ägandeförhållanden i det sociomateriella fältet kan upplevas som betungande, vilket är en form av fakticitetsupplevelse. Motsatsen till den upplevda tyngden är avlastning, en form av frihetsupplevelse. De här två motsatserna, tyngd och avlastning, använder Österberg i diskussionen om förhållandet mellan frihet och ofrihet i situationer i sociomateriella förtätningar (Österberg 1998:32). Österberg beskriver några betraktelser över erfarenheter av tyngd och avlastning, där han utgår från sig själv och den sociomateriella förtätningen i Oslo. Att känna tyngd och bördor är gemensamt för alla som bor i förtätad sociomateria, även om inte alla är lika utsatta för upplevelser som kan "skada och deformera ens verksamhet och som framkallar upplevelser av kroppens och sociomaterians fakticitet" (Österberg 1998:67).

Österberg beskriver hur fakticitet kan upplevas i trängseln i rusningstrafiken när alla sittplatser är upptagna, då folk trängs och man känner av att man har en kropp som tar plats. Eftersom man måste stå upp och hålla fast sig i en stång under färden är själva färden också fysiskt påfrestande. Trängseln påverkar ens känsla av att vara en verksam varelse, och man upplever sig reducerad till sin kroppsliga fakticitet. Själva det stora antalet kroppar kan ge en känsla av meningslöshet, att man upplever sig vara överflödig. Det går att överskrida detta tillfälligt genom att göra något annat under tiden, som att läsa eller dagdrömma, men känslan av tyngd finns ändå kvar i bakgrunden.

Som fotgängare kan man också uppleva fakticitet i möte med fordon, speciellt på smala trottoarer eller övergångsställe. Bilen är med sin hårda yta och fart ett hot mot den egna kroppen. Man känner sig utsatt i relation till bilföraren. Man möter även andra fotgängare, där man som främlingar håller sig ett visst avstånd från varandra. Det uppstår ett speciellt skikt av socialitet när man rör sig bland folk man inte känner, som är något man måste lära sig. Små barn är inte invanda i detta utan de tittar, pekar och pratar högt om andra. Att uppträda personligt mot alla man möter i en förtätad miljö skulle vara utmattande i längden (Österberg 1998:76).

Österberg skriver om krav och hur kravmentalitet är en del av fakticiteten. Det finns en skillnad mellan krav och anmodan. En anmodan till andra människor ger dem friheten att kunna säga ja eller nej till en begäran utan att det skadar friheten av den som anmodar.

Eftersom det är ett ömsesidigt erkännande av den andres frihet är det en moralisk situation (Österberg 1998:81). Däremot accepterar inte ett krav att inte bli uppfyllt. Den som kravet riktar sig mot har inget val. Men den som ställer kravet har också förnekat sin egen frihet att kunna förändras. Österberg menar att krav är därför ”ofrihetens och oförnuftets kommunikationsform” (Österberg 1998:82). Kravmentalitet finns hos människor och i materia formad av människor. Naturen i sig ställer inga krav, och även om den inte alltid är gästvänlig mot människor är det inte medvetet riktat mot oss. Däremot kan husdjur ha något som skulle kunna uppfattas som kravmentalitet, som till exempel hundens bedjande blick.

Det mesta av vår omgivning är formad och påverkad av människor. Kulturlandskap är bearbetad materia, som intar en mellanställning mellan ren natur och den som är formad av människor. Människor är verksamma varelser och därför vi känner en anmodan till vår frihet av de här spåren av verksamhet (Österberg 1998:83). Det är en ensidig kommunikation som gör oss oförmögna att svara på verksamhetens uppmaningar, men eftersom det inte heller är ett aktivt krav så blir inte vår frihet förnekad. Det här förhållandet förändras till ett mer krävande om man betraktar landskap och annan bearbetad materia som egendom ägd av människor, företag, stater och myndigheter

Att ha egendom och förmögenhet är en förmåga, och en byggnad är en materialisering av den förmågan. Som Österberg skriver: ”I förtätade områden befinner sig tiotusentals människor i omgivningar som materialiserar egendomen hos ett fåtal människor” (Österberg 1998:93). Byggnaderna är i sig ett krav på erkännande av egendoms- och maktförhållanden, och på så vis ställer de krav om deras motsvarigheter egendomslöshet och vanmakt (Österberg 1998:94). Detta gestaltar sig i begränsade tillträden och olika förbud, där låsta dörrar och övervakningssystem påminner en om att egendomar hela tiden angrips i sin materialitet. Kravmentaliteten här är ett krav på att egendom erkänns och att man ska hålla sig borta och utanför (Österberg 1998:95). Österberg skriver att det uppstår motsättningar när sociala relationer, det vill säga ”förhållanden präglade av konflikt eller gemenskap mellan människor”, blir till egendom och fördelning (Österberg 1998:96).

Österberg skriver att motsatsen till tyngd är avlastning. Material har inte bara tyngd utan kan också ha möjligheter till avlastning. Det stora antalet människor i förtätade miljöer kan vara avlastande genom kollektivmedel, som vattenledningar, elkraft, renhållningsverk och vägar (Österberg 1998:98). Genom att samordna krafterna kan livet bli lättare i staden än ute i glesbygden (Österberg 1998:99). Många människor som rör sig på samma plats kan ge avlastning genom att ge en möjlighet till att man kan få vara en anonym person i mängden (Österberg 1998:101, 102). Fullsatta kaféer och folkfyllda gator och torg kan ge en möjligheten att få lov att vara ensam med sina tankar, uppslukad och skyddad av folkmassan, menar Österberg.

Naturen kan på liknande sätt erbjuda avlastning, där kan man koppla av från vardagliga orosmoment och bara får vara och njuta av naturen (Österberg 1998:109-110). Österberg skriver att en form av natur som finns inne i städerna är parkerna. Det är en starkt socialiserad och estetiserad form av natur som kan ge möjligheter till fritid och ansvarslöshet. Där ställs också krav, som till exempel förbud mot skadegörelse, plocka blommor, eller att släppa sin hund lös. En park kan också vara för liten för avlastning, till exempel att alla bra sittplatser är upptagna (Österberg 1998:112). Avlastningen från sociala konfrontationer är bräcklig i parker, vilket Österberg jämför med tystnaden i offentliga bibliotek.

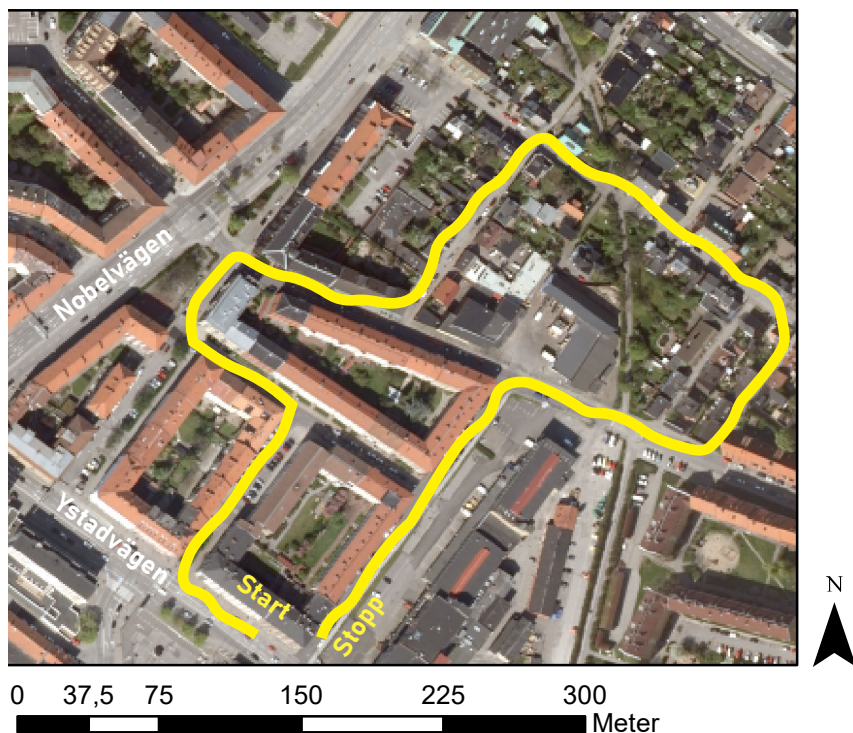
En annan möjlighet till avlastning i förtätade områden är upplevelser av gemenskap, som till exempel offentliga parader och festligheter. En svag upplevelse av gemenskap uppstår när man går bland folk på gator och trottoarer. En illusion kan uppstå att vi är på väg till samma mål. Även om man inser att det är en illusion så finns det ändå en svag antydning om att vi går gemensamt, att det finns en möjlighet till en gemensam handling. Österberg skriver att det ”påminner om de första ansatserna till en bekantskap, något mitt emellan någonting och ingenting” (Österberg 1998:118).

Bild 6. Promenad på Ystadvägen, Malmö

3.2 Hundpromenader

Här följer redogörelser av tre hundpromenader, utförda av mig tillsammans med hunden Rufus. De presenteras i form av dagboksanteckningar, som sedan analyseras med hjälp av litteraturen och metoden för självobservation inspirerad av Brinkmann (2012).

Figur 1: sträcka promenad 1

3.2.1 PROMENAD 1 - MORGON, MALMÖ

Första promenaden på morgonen. Den stora vägen vid mitt bus är redan full med bilar som kör snabbt i morgontrafiken. Vi börjar gå en runda där vi kommer ifrån den värsta trafiken, mot ett lägre bostadsområde med små trädgårdar som jag tänker att hunden kan uppskatta. Jag sätter på mig hörlurar och lyssnar på musik. Hunden stannar ungefär var tredje meter eller så vid mörka fläckar på husen och gatan, som verkar vara fyllda med intressanta dofter.

Jag låter hunden styra tempot som är växelvis snabbt - stanna - snabbt. Mitt fokus är på hunden som är uppslukad av alla dofter men som också då och då slänger ett vakande öga på okända människor som passerar, mest byggjobbare vid den här tidpunkten på dagen. Snart kommer vi bort från det höga, mer trafikerade lägenhetsområdet in i det lägre villa- och radbusområdet. Här slappnar jag av mer, det är enklare att låta hunden gå vid min ena sida och hålla rak kurs utan oväntade avbrott. Det är knappt några människor eller trafik, vi är inte långt ifrån stora bilvägar men ljudet av dem är väldigt dämpat.

Husens små trädgårdar ger små fickor av grönt mot trottoaren som hunden nosar på. På vägen ser vi en del skyltar: "Vi får inte vara här" (bild på hund och katt), och "Plocka upp efter din hund", men de är placerade vid mer offentliga platser, som en liten park eller ett buskage. Hunden utför sitt behov på villas privata uppfart. Jag skäms lite och plockar upp det raskt med en påse avsedd för syftet. Ingen människa är i närheten ändå. På hemvägen utanför bostadsområdet ser vi desto fler människor på väg på cykel eller gåendes. Jag hittar en soptunna för hundlatrin där jag slänger påsen. Nu när han utfört sina behov nosar hunden inte lika intensivt utan vi går i lagom tempo mot vår port, och stannar bara kort här och var.

ANALYS HUNDPROMENAD 1

Promenaden är främst till för hundens skull, utan honom hade jag inte tagit den här tidiga morgonpromenaden. Detta får mig att tänka på det Cutt et al (2018) skriver om att människor är mer benägna att gå ut för sin hunds hälsa och välmående än sin egen. Jag beskriver hur min gångrytm blir annorlunda än när jag går utan hund. När hunden nosar och utför sina behov blir mitt promenadtempo långsammare och uppdelat i korta pauser. Hunden är mycket mindre än vad jag är och saknar skor. Därför riktas min uppmärksamhet mot hunden för att se till att han inte äter eller trampar på något farligt, eller snor in sig i kopplet. Allt detta - temposkiftningen och min förändrade uppmärksamhet - gör att mitt perspektiv förskjuts. Min upplevelse av skalan förändras och små saker blir stora.

Det påminner mig om Österbergs resonemang om kroppars begränsningar och det sociomateriella (Österberg 1998:30). Närvaron av det stora antal bilar som passerar i hög hastighet nära oss gör att jag blir medveten om min och hundens sårbara kroppar gentemot dem. Min upplevelse av våra kroppars begränsningar blir starkare nu än om jag hade gått själv, eftersom jag nu också är ansvarig för hundens liv och att skydda honom från bilarna.

Att mitt perspektiv förändras gör att min upplevelse av tyngd, det monotona och det hårda, förstärks. Det blir tydligt för mig hur mycket stadsmiljön där jag går är planerad och formgiven främst utifrån olika funktioner av transport. Både bilar och gående har möjligt att färdas ohindrat framåt på slät asfalt. Bilarna har två filer, och gående och cyklister har både en bred trottoar och cykelbana. Ur den synvinkeln är det en effektiv miljö för transportmedel, att ta sig från en punkt till en annan, men den verkar inte särskilt välanpassad för andra rörelseformer.

Middleton (2010) skriver om hur fotgängare i hennes undersökning beskriver hur deras medvetande av deras kroppar och sinnen förändras under tiden de går. Det blir tydligt för mig här hur mycket det spelar roll vad jag har för verktyg med mig, både fysiska och i kunskap, när jag är ute och går och hur det formar min upplevelse av att gå.

Att gå ut med hunden är oftast ingen transportsträcka, utan påminner mer om motion eller flanerande – att röra sig för att må bra. Därför blir det i den här situationen viktigt för mig med något som bryter av från den hårda stadsmiljön. Något som kan tillföra något annat än asfalt och bilar, som grönytor, träd, eller bara något annat att titta på, som kan ge skydd mot potentiella olyckor, oväsen och avgaser – allt det som Österberg kallar avlastning. Sökandet efter avlastning under promenaden leder mig bort från den stora vägen och går mot ett lugnare bostadsområde.

Väl där stöter vi på andra problem, som visserligen inte är lika påtagliga som vid vägen, men ändå ger en viss känsla av tyngd. Vid de små offentliga gröna ytorna i området möts vi av skyltar med påbud om att hundrastning är förbjuden. De är påminnelser om de konflikter som handlar om hundar i stadsmiljön, till exempel att de kan förorena med sin avföring eller anses vara störande på andra sätt. Skyltarna ställer inte bara direkta krav på mig som hundägare, utan riktar sig också till en bredare allmänhet, som en påminnelse om att hundar inte är välkomna här.

Det påminner mig om Österbergs resonemang om den sociala bräcklighet som går att finna i parker, som kan jämföras ”med tystnaden i offentliga bibliotek” (Österberg 1998:112). Österberg skriver om hur parker kan ge möjligheter till fritid och ansvarslöshet, men att de också ställer krav med olika typer av förbud och regler. Storleken på parken spelar roll, om många ska dela på en begränsad yta ökar risken för sociala konfrontationer.

De mycket små parkerna och grönytorerna i mitt närområde tillhandahåller en viss avlastning från tyngden av de hårt trafikerade vägarna och de hårda ytorna. Men deras mindre storlek och förbudsskyltarna gör att risken för en eventuell konfrontation mellan mig och andra människor ökar. I närheten av de här mindre parkerna blir jag extra noga med att hunden sköter sig.

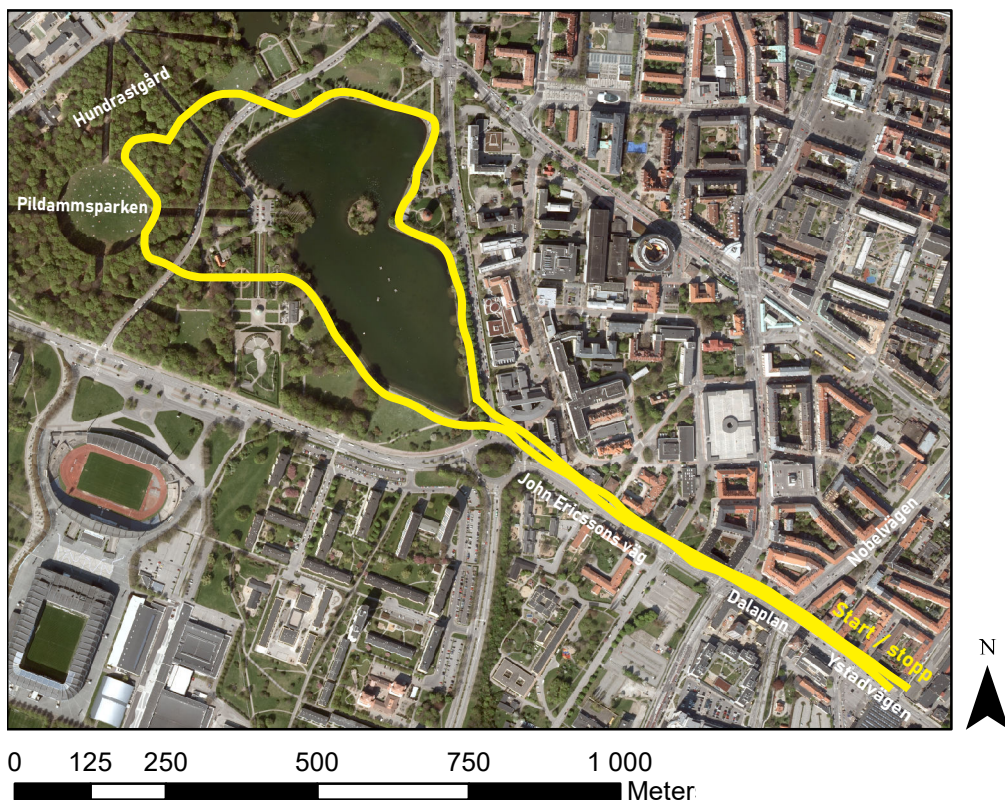
Inte för att jag nödvändigtvis är orolig för att råka bryta mot reglerna, utan just för att försöka minska risken för eventuella konfrontationer. Även om jag och hunden bara befinner oss i närheten av de för oss förbjudna parkerna blir jag mer självmedveten om hur jag och hunden uppför sig i stadsrummet.

Jag tänker på det Edensor et al (2018), skriver om att samsas om offentligheten: ”Löst reglerade offentliga utrymmen som parken kan möjliggöra platser där tolerans och mångfald kan blomstra, där parkanvändarna tar hänsyn till både varandra och ickemänskliga invånare, och anpassar sig efter de materiella förutsättningarna. Detta står i kontrast mot andra platser vars materialiteter och rörligheter är organiserade på så vis att de kan ge fritt tillträde för vissa medan andra blir exkluderade”. I fallet med de små parkerna som vi går förbi är de löst reglerade för vissa, medan jag och min hund är uteslutna. Detta förstärker igen upplevelsen av att jag och hunden inte är välkomna överallt.

Jag som hundägare är medveten om att det finns människor som inte gillar hundar. Jag tänker mig att det också spelar in lite beroende på vilken sorts hund jag har, hur den beter sig, men också hur jag ser ut och beter mig. Förbuden är samtidigt förståeliga. Den kvarlämnade hundavföringen som går att finna i vart och vartannat gathörn gör det svårare att argumentera för helt fritt tillträde för hundar överallt.

Carter skriver om hur planerare utesluter hundar från offentliga öppna platser av en rad olika anledningar. ”Förutom att hundar kan orsaka mycket slitage på miljöer, anses de även vara upphov till störningar som skällande och lämnande av avföring. Dessa störningar är delaktiga i att skapa en negativ uppfattning om hundar i offentligheten” (Carter 2016:237). På så vis kan även andra hundägars oönskade beteende bidra till ökade risker för sociala konfrontationer i det offentliga rummet och då också min upplevelse av tyngd.

När hunden utför sina behov på någons tomt är min skam påtaglig. Tack vare att jag har påsar att plocka upp efter hunden gör att jag kan rädda situationen och slipper en konfrontation med en potentiellt vresig husägare som skulle kunna storma ut ur huset, högröd i ansiktet. Plastpåsar för att plocka upp hundavföring och soptunnor att slänga dem i blir viktiga verktyg för att kunna uppföra sig i stadsrummet.

Figur 2: sträcka promenad 2

3.2.2 PROMENAD 2 - MITT PÅ DAGEN, MALMÖ

Promenad mitt på dagen, kl 13-14. Jag tar med hundleksaker, boll och godis. När vi går ut ur lägenheten är hunden nära att kissa inne i trappen. När vi kommer ut utombus lägger jag märke till att hunden vill dofta på fläckar på en vägg där jag gissar att en annan hund har kissat. Vi går på trottoaren längs med den breda bilvägen som går precis vid huset där jag bor. Hunden håller sig nära huskropparna. Han drar sig till utstickande saker som elskåp och trappor, och vill dofta och kissa på dem. Det är höst och hela vägen mot Pildammsparken lägger jag märke till hur förvånansvärt mycket grönska som är kvar, främst vid sjukhusområdet. Runt om oss är det ett konstant buller av trafiken. Jag tänker att det är bra med att cykelbanan är tydligt separerad från gångvägen, bara hunden håller sig utanför den.

Efter ett tag på trottoaren börjar jag känna mig lite mer avkopplad, det är bara gå rakt fram. Jag märker att jag är vaksam på andra hundar som vi möter och även soptunnor ämnade åt hundbajspåsar. Det är lite jobbigt att navigera över övergångsställen med trafik i dubbla filer från båda hållen. Väl inne i parken blir hunden uppmärksam på en annan hund och dess ägare precis framför oss. Vi stannar till lite för att den ska kunna komma i förväg. En jättestor svan stirrar och väser på oss. Den andra hunden framför oss stannar för att utföra sina behov och vi testar att gå förbi. "Hej hej" säger vi till den andra hundägaren när vi går förbi, en medelålders man med solglasögon som inte svarar på tilltalet. När vi fortsätter möter vi en annan medelålders man som stirrar oblygt på min hund. Ju längre in i parken vi kommer desto mindre stopp blir det där hunden vill nosa. Vi håller ett högt tempo, högre än jag hade gått själv. Längre bort ser en annan hund oss och börjar skälla. Jag märker att jag är alert och väldigt vaksam på saker och människor runt omkring mig. Vi letar efter den inbägnade hundrastplatsen som vi hittar den enkelt. Vi har den för oss själva. Innanför staketet tar jag fram godiset och bollen. Hunden får lite godis och jag kastar första kastet. Rastplatsen är rätt stor och det finns gott om plats för hunden att springa efter bollen. Först springer han efter den men hittar snart spännande dofter. Efter lite nosande fortsätter leken och han har nu full uppmärksamhet på bollen. På rastplatsen växer stora bokar och marken är täckt av löv.

Efter några kast märker jag att bollen, min hand och hundens nos är väldigt jordiga. Under löven är marken torr naken jord. Efter ett tag slutar hunden att leka med bollen och nosar runt i löven istället. När vi precis är på väg att röra oss från platsen kommer en gammal man med två stora hundar. Han säger att det är två hanner och frågar om det går bra att släppa in dem. Jag blir först tveksam och jag säger att det är lika bra att vi går, jag är orolig att det blir bråk. Då säger han att de är kastrerade. Det går bra, och jag tänker att det blir extra kul och stimulerande för min hund att träffa och umgås med andra hundar en liten stund. Jag och mannen börjar prata om olika hundsaker. Mannen berättar en rolig anekdot om hundarna och vi skrattar tillsammans. Min hund blir lite förvirrad av att de andra är kastrerade och försöker para sig med en av dem. Den morrar till lite, inte aggressivt men bestämt och jag inser att det här kommer fortsätta så länge vi är kvar. Jag säger hej då till mannen och vi börjar gå hemåt eftersom vi ändå har varit ute rätt länge.

Min hund drar i kopplet in på en stig jag inte tänkt ta men han är envis och jag låter honom leda vägen. Vi går en annan runda än den jag hade tänkt mig men det gör inget, det blir nästan bättre. Hunden håller ett jämt tempo förutom när det kommer ett träd eller något annat uppstickande där det finns intressanta dofter. Jag låter hunden stå och sniffa där så länge han vill eftersom jag inte har bråttom. Vi går på en stig längs vattnet där det brukar vara många joggare men just nu vid den här tiden är det lugnt. Jag försöker ändå vara uppmärksam på de människor vi möter och eventuellt kommer bakom oss så inte kopplet kommer i vägen. En joggare springer förbi. På vägen hem slutar hunden nästan helt att stanna vid dofter förutom vid enstaka ställen. Jag tänker att han är klar med sitt och vill hem. Nära hemma ser han en hund på håll och vill stanna men jag drar lite i kopplet och säger att vi ska gå vidare och han följer med. Precis innan vi går in i trappen kissar han en sista gång.

Bild 7. Hundrastplatsen i Pildammsparken, Malmö

ANALYS PROMENAD 2

I början av berättelsen om promenaden beskriver jag stolpar, fläckar, elskåp, gathörn och andra saker som hunden stannar och doftar vid. I vanliga fall hade jag inte lagt särskild stor vikt vid dem, men på grund av att jag måste förhålla mig till hunden och hans gångrytm framträder de tydligare för mig nu. De får en plats i min berättelse som en påtaglig del av mina kroppsliga och sinnliga erfarenheter av stadslandskapet. Mitt fokus skiftar och bryter av mot mitt vanliga sätt att uppleva staden.

Senare i berättelsen beskriver jag hur jag slappnar av, att ”det är bara att gå rakt fram”. Jag tänker att det delvis har att göra med den fysiska utformningen av trottoaren just vid den här sträckan, att den raka sträckan utan korsningar är relativt förutsägbar att navigera, men också att jag kommer in i vår gemensamma gångrytm, att den går mer på automatik. Det här tydliggör för mig det Edensor et al (2018) skriver om rytm och löpning, att löpa i stadslandskapet innebär att man växlar mellan olika rytmer med olika grader av intensitet (Edensor et al 2008:114).

Att gå tillsammans med hunden innebär att behöva ta hänsyn till inte bara sin egen och andra trafikanters rytm utan också hundens. Jag som gående med hund behöver kunna växla mellan att vara mer introspektiv eller mer utåtriktad. I en stadsmiljö med oförutsägbar trafik kan fokus hamna mer på det utåtriktade, därför blir ett utvecklat samspel med hunden viktigt för att jag ska kunna modulera min upplevelse för att inte bli utmattad. Senare i texten beskriver jag passerandet över ett övergångsställe som ”jobbigt”, då det kommer bilar från två håll och cyklister, andra fotgängare passerar, samtidigt som hunden drar i koppel. Allt detta kräver mycket uppmärksamhet.

Efter övergångsstället träffar vi på ett annat hund- och människa-ekipage som är på väg åt samma håll som oss. Jag beskriver hur jag stannar och väntar för att de ska kunna komma i förväg. Det här beror på att jag vill slippa gå bredvid den andre hunden. Mina tidigare erfarenheter som hundpromenerare säger att hundarna kommer vilja hälsa eller morra på varandra. Om vi går bredvid varandra finns det risk att den här interaktionen kommer pågå länge med risk för konfrontation mellan hundarna eller ett ihållande trasslande med koppel. Likt det Edensor et al (2018) skriver om ”dressage” eller dressyr, tränas jag på så vis till att gå med hund i urbana miljöer och försöker anpassa mitt gående för att minska risker i oplanerade möten med andra hundar (Edensor et al 2008:111).

Inne i parken på vägen till hundrastplatsen beskriver jag fler möten med andra hundar, människor, och andra djur (en svan). Jag beskriver hur jag får ha en förhöjd uppmärksamhet, överallt finns potentiella möten som kan innebära problem på vägen. Att hälsa på en annan passerande hundägare kan vara ett sätt att visa en sorts hänsyn, visa att ”jag ser dig”, ungefär som bilförare kan få ögonkontakt med och nicka till andra trafikanter.

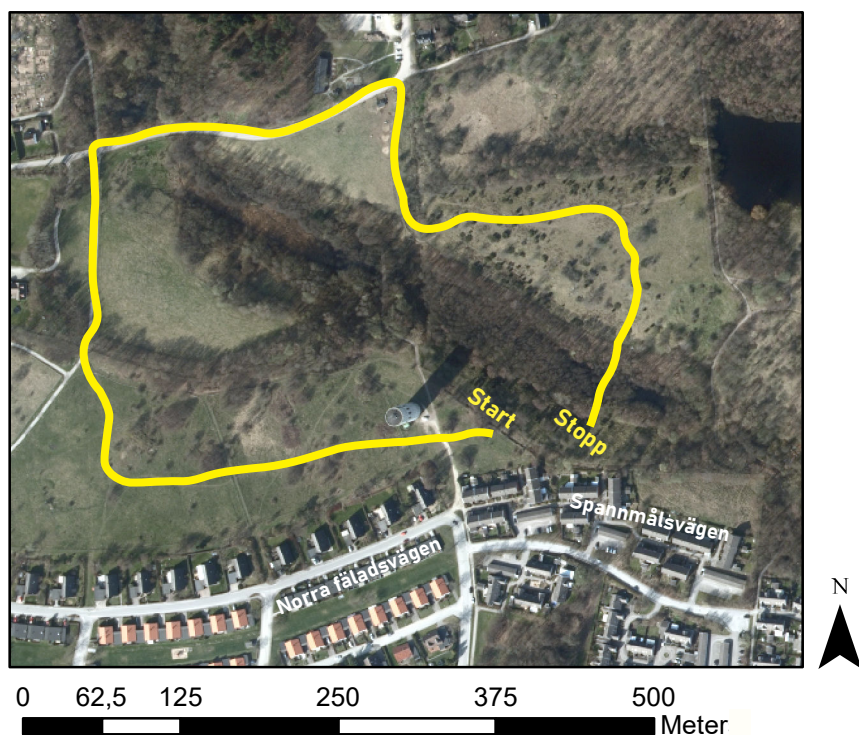
Väl framme på den stora rastplatsen är det färre människor och djur, och min berättelse börjar åter fokusera mer på miljön och hundens relation till den, som till exempel den jordiga marken. Lekarna på platsen sker inte utan godis och leksaker, att ha rätt verktyg är ännu en del i ”dresserandet” av hundägaren. Efter ett tag kommer en annan hundägare till platsen, en äldre man med två hundar som ska in på rastplatsen.

Samtalet mellan mig och mannen handlar om våra hundar. Till en början rör det praktiska omständigheter, kan hundarna leka med varandra? Jag är försiktig att släppa min hund med andra hanhundar, på grund av tidigare erfarenheter av bråk. Hans hundar är kastrerade, vilket underlättar för våra hundar att umgås. Att kastrera sina hundar skulle kunna ses som en strategi för att göra de mindre bråkiga och undvika problem i tätbebyggelse, speciellt om hundarna ofta träffar främmande hundar. Samtalet utvecklas till att bli mer avslappnat, men handlar fortfarande om hundarna. Det är vår minsta gemensamma nämnare och lätt att prata om. Mannen förvandlas från en total främling till att bli mer en ytlig bekant, på några minuter.

Det påminner mig om det Gomez et al (2018) skriver om hundrastgårdar som informella mötesplatser i staden som kan stärka grannskaplig samhörighet (Gomez et al 2018:363). Om jag och mannen skulle träffas igen finns det potential till att vi kan bli mer bekanta genom fortsatta möten. Senare beskriver jag att jag låter hunden leda mig på hemvägen. Det är ett givande och tagande som är en del i allt det som innebär att gå med hund i koppel. Att inte styra helt och hållet hela tiden kan skapa en känsla av lättnad. Jag blir påmind om det Österberg (1998) skriver om att frihet inte handlar om att försöka höja sig över situationerna som vi sätts i, utan att försöka vara i dem på sätt som kan bekräfta våra valmöjligheter (Österberg 1998:30). I slutet av berättelsen när vi nästan är hemma beskrivs det hur hunden kissar en sista gång innan vi går in. Jag beskriver det som att jag tror att det är för att hunden känner sig ”klar”, vilket skulle kunna ses som ett exempel på att jag förstår hundens signaler och att hunden förstår att vi är i slutet av promenaden.

Bild 8. Utanför gångbanan i Pildammsparken, Malmö

Figur 3: sträcka promenad 3

3.2.3 PROMENAD 3 – EFTERMIDDAG, DALBY

Vi går på promenad ute i Dalby, ett litet samhälle utanför Lund där hunden har vuxit upp precis i kanten till naturen, och känner sin omgivning väldigt väl. Det är vinter, snön knarrar under fötterna och det börjar redan mörkna tidigt på eftermiddagen. Från huset tar det någon minut innan vi kommer till en beteshage, i ett naturreservat som samhället gränsar till, som nu vintertid är tom på betesdjur. Jag släpper hunden där, och han tittar direkt på mig med förväntan för att se om jag har en frisbee eller något som jag kan kasta till honom, men jag glömde det.

Jag tar istället upp en pinne från marken och kastar. Efter kastandet börjar vi gå genom hagen, där det är vanligt att folk rastar sina hundar när det inte betar får eller hästar där. Vi träffar inte på någon hund nu. Rufus vet var vi ska gå och går före, nosar på marken, fortsätter framåt. Han tittar på mig ibland. Han hittar ännu en pinne som han vill att jag ska kasta. Jag kastar och fortsätter gå framåt samtidigt, storleken på hagen tillåter det. En annan hund går utanför hagen. Min hund upptäcker den och springer fram mot staketet. Jag ropar på honom flera gånger och han stannar till slut. Jag sätter på honom kopplet och vi går vidare ut ur hagen.

Vi fortsätter på den asfalterade gångvägen som passerar ett par bagar. Jag ser spår av det rör sig mycket hundar här, dels tassavtryck i snön och dels att Rufus vill stanna och nosa länge. "Kom nu" säger jag till hunden efter ett tag och vi fortsätter. På håll ser vi två hundar på väg mot oss, min hund stannar till långt innan de är framme med en glad och nyfiken kroppshållning. Jag inser att han förmodligen har träffat och lekt med dem innan. När vi kommer nära börjar den ena främmande hunden morra. Men den andra är glad och min hund likaså, så de två får hälsa på varandra. Sedan börjar den ena hunden skälla på ett små-aggressivt sätt, och ekipaget går vidare.

Ägaren till hundarna mumlar något som jag inte riktigt hör om att "den vill bara leka". Min interaktion med den andre ägaren är egentligen minimal. Vi säger ord och meningar men det verkar inte som vi pratar med varandra, utan mer kommenterar vad som händer ut i "luften". Vi fortsätter och min hund leder vägen. Han vill in i en annan hage men jag säger nej och han går vidare. Stigen här är i en ganska brant lutning, det är halt och hunden drar ganska hårt. Jag får hålla mig i staket för att inte halka. Jag ropar på honom för att han ska ta det lite lugnt, han lyssnar direkt och vänder sig mot mig.

Vi kommer till ett vägskäl. Den ena vägen är kortare och leder hem, den andra går in i en bage som hunden drar bestämt mot och jag följer med. När vi kommer in tittar han på mig för att se om jag har en boll eller frisbee, men eftersom jag inte har det så släpper han det rätt snabbt. Vi är helt själva i den stora bagen, vilket jag upplever som skönt. Hunden utför sina behov och det gör mig också nöjd. Han verkar själv glad och visar det för mig med sitt glada ansikte och svansviftande. Det börjar skymma i en vacker röd-orange solnedgång och promenaden blir en fin naturupplevelse. Vår väg framåt går ned för en brant ravin. Jag måste släppa lös hunden för att han inte ska dra ner mig. Han springer i förväg och jag glider ner för den snöiga slänten på fötterna. Det är lite av en strapats. Jag hade inte gått där under de här förhållandena om jag inte hade haft hund, men då hade jag gått miste om den här naturupplevelsen tänker jag. Sedan bär det upp för en backe som också är hal och jag halkar nästan omkull. Jag får jobba med alla kroppens muskler för att ta mig upp. Nu är vi nästan hemma igen och hunden springer hem i förväg och ställer sig och väntar utanför trädgårdsgrinden, nöjd med promenaden.

Bild 9. Snöig promenad, Rökepipan, Dalby.

ANALYS PROMENAD 3

Den här berättelsen skiljer sig från de tidigare som utspelade sig i staden. Det är inte samma omedelbara "breakdown", inte samma självmedvetenhet, där kroppens fakticitet blir påtaglig gentemot bilarna, den hårda miljön och potentiella faror i staden. Förutom att miljön inte är lika hård som i staden, har jag och hunden erfarenhet av landskapet här, om hur och var man ska gå. Om vi inte hade haft det kanske inte hade känts lika självklart.

Vi utgår från huset där hunden vanligtvis bor, som ligger i anslutning till ett naturområde som börjar direkt utanför husets tomt. Det är ett mångsidigt landskap med slänter ner mot en ravin, skog och hagar där det går får och hästar. Även om det ligger i anslutning till ett relativt tätbebyggt område är det folktomt just nu, kanske på grund av snön och det begynnande mörkret. Tiden på året och områdets funktioner bidrar också till en upplevelse av "självklarhet" att få gå här, nämligen att på vinterhalvåret är flera av hagarna utan betesdjur, och därför populära bland hundägare att släppa sina hundar lösa där.

Jag tänker på det Olwig (2008) skriver om att kroppsliga erfarenheter att känna tillhörighet till ett landskap, och konceptet "heft", som sker när får anknyter till betesmarker, och det relaterande konceptet "hävdande" som sker när människor upprätthåller sin juridiska rätt att röra sig i ett landskap (Olwig 2008:86-87). Dels för att det är betesmarker som vi rör oss på, dels att de bjuder in till ett mångsidigt användande som kan alternera beroende på tidpunkt. Att lära känna landskapet och veta var, när och hur man kan använda det, att till exempel gå utanför de mer "officiella" stigarna, kräver att man lär känna det med en regelbunden användning.

När vi kommer in i hagen tar jag av koppel på hunden som bjuder in med sitt kroppsspråk att vi ska kasta boll eller pinne. Det är något vi gjort i hagen innan och han verkar ha lärt sig att lek är kopplat till platsen. Tassavtrycken i snön vittnar om att det är en populär plats för många andra hundar att leka fritt på.

Nu när hunden går utan koppel och har mer frihet här än inne i staden upplever jag att vår kommunikation, att han lyssnar och lyder mig, blir extra viktigt. Det finns alltid en risk med okontrollerade möten med en annan hund eller djur som kan leda till konflikt och skador, och det ökar också kraven på mig att vara uppmärksam. Det är också viktigt att hunden lyder mig och stannar när han är på väg ut mot staketet och den andra hunden så han inte utsätter sig själv eller andra för fara.

I berättelsen är mötet med mannen med sina två hundar något som jag och han gemensamt måste ta ansvar för, likt det Edensor et al (2018) skriver om att lära sig att dela offentliga miljöer (Edensor et al 2018:116). Hundarna är i den "onaturliga" situationen att de är kopplade och kan inte fritt hälsa och interagera, och en av dem visar aggression. Jag och den andre ägaren måste kommunicera med varandra för att undvika bråk men samtidigt är vi främlingar för varandra, vilket gestaltar sig i den distanserade samtalsstenen.

Allt eftersom vi går i hagarna blir landskapet svårare att röra sig i och jag börjar känna av min kropps gränser för att ta mig fram utan att trilla. Jag och hunden tar oss förbi hinder i landskapet tillsammans, med hjälp av vi kommunicerar med varandra, att vi visar vad vi vill, jag verbalt, han med kroppsspråk. Ibland bestämmer jag, ibland bestämmer han vart vi ska gå, i ett pågående utbyte.

Jag tänker att svårigheterna att röra sig i ravinen gör att vi på sätt och vis är utlämnade i landskapets "våld", som sätter prov på vår förmåga att manövrera genom det, till exempel med hjälp av att ha en kroppslig erfarenhet av att röra sig i tillfälliga attribut som snö i en brant backe. Jag märker också att den uppenbara skillnaden från att gå ut i staden och här är känslan av frihet, vilket illustreras i att hunden under stora delar av promenaden kan gå lös.

Det påminner mig om Österbergs (1998) tankar om kroppens fakticitet, att jag i den branta backen börjar känna av min kropp på ett påtagligt sätt. Men jag känner mig inte ofri gentemot naturen som vi går i, jag går här av egen fri vilja, och den ställer inte krav på mig att jag måste agera på ett visst sätt (Österberg 1998:83).

Det är tydligt för mig att hunden känner sig väldigt hemma här. Även jag vet hur och var jag ska gå eftersom också jag har vuxit upp här. Jag inser att den vackra naturupplevelsen är något som jag kan uppleva på grund av att jag har hund, att jag har en fullt rörlig kropp, och att jag har kunskap om platsen vi rör oss på, att jag vet att branten som jag hasar ner för leder vidare till en stig nere i ravinen.

Bild 10. Förbudsskylt, nära södra Sofielund, Malmö

3.3 Hundlandskapet i Malmö - avsikter och praktik

EXPERTSAMTAL

Jag träffade landskapsarkitekt Elin Karlsson, projektledare för planering och formgivning av hundrastgårdar på fastighets- och gatukontoret den 27 februari 2019. Här nedan följer en redigerad version av samtalet som spelades in. Frågorna som vi använde som underlag för samtalet finns i metoddelen under underrubriken 2.3. Hundlandskapet i Malmö - avsikter och praktik, på sidan 14.

Elin berättar att som utgångspunkt för planeringen och formgivningen av hundrastgårdar och hundrastplatser används Malmö stads program för hundrastområden från 2010. Den är framtagen på dåvarande gatukontoret och har gått igenom tekniska nämnden som fastslagit att det är så Malmö stad ska jobba. Eftersom den är ca tio år gammal har vissa saker ändrats som inte står med i dokumentet. I dokumentet står det att det finns 48 hundrastgårdar, men snart är det 58 stycken. Om den ska uppdateras så måste den gå upp i nämnden igen, vilket är en process i sig. Programmet är kopplat till Malmö stads hundstadga, vilken är juridiskt bindande.

Malmöns intention är vid intervjutillfället att bygga en ny hundrastgård om året. En metod som används för att se var i Malmö det finns behov för att bygga en är genom en karta skapad med hjälp av GIS. I programmet står det att det man helst inte ska ha längre än 800 meter till närmsta hundrastgård. På kartan går det att se "hål" där det är mer än 800 meter från någon hundrastgård.

Elin beskriver hur hon arbetat mycket med dialog med medborgare, som hör av sig och kommer med synpunkter och önskemål, till exempel om att de vill ha en ny hundrastgård på ett visst ställe. Ibland finns det redan en inom 800-metersradien för var de bor, ibland inte. I första hand försöker man bygga där det är "hål", där det är mer än 800 meter. I vissa områden där det saknas hundrastgård, och där många hör av sig, är det svårt att hitta utrymme för att bygga en ny. Malmö bygger endast hundrastgårdar på allmän platsmark. De grönområden som finns kan vara för små och redan aktiverade med lekplatser och fotbollsplaner.

Det är många aspekter och intressegrupper som man måste ta hänsyn till, och man vill möta så många önskemål som möjligt, berättar Elin. Det kommer emellanåt in synpunkter om att det skälls sent på nätterna vid hundrastgårdar som ligger tätt inpå bebyggelse. Och man vill inte heller bygga för små hundrastgårdar, de blir slitna fort och kanske inte fyller sitt syfte om inte hunden kan rastas. Det görs en bedömning från plats till plats.

Även små hundrastgårdar kan ha sitt värde, att det finns någonstans att släppa hunden nära sitt hem, även om de slits snabbare än stora. Det är en annan avdelning som förvaltar driften av hundrastgårdar, och de har sin egen budget. Avdelningarna samarbetar med varandra och utgår från samma interna dokument, till exempel ett utrustningsprogram med möjliga saker som man kan placera i en hundrastgård. Elin är också med och ritat om hundrastgårdar vid större upprustningar. Om nya stora upprustningar ska ske kan delvis baseras på folks önskemål och hur mycket slitage som sker. Ett exempel är hundrastgården i Rörslöjparken som utökades från 300 till 700 m² och fick gräs istället för grus. Men trycket på den gjorde att gräset slets bort på några månader.

Vid intervjutillfället var det ännu inte riktigt bestämt hur man ska lösa det, om man ska se om gräset kan återhämta sig. Många av de mindre hundrastgårdarna har grus, för det är högt tryck på dem och gräset slits bort snabbt. Vissa hundrastgårdar som är stora, på över 2000 m², fungerar bra med gräs. Men det är svårt att få till en ny gård på över 1000 m².

Vid planeringen av nya exploateringsområden kan Elin kontakta de ansvariga och diskutera med dem om de ska ha en hundrastgård i området. Några argument hon använder är att det är en viktig mötesplats, och att det skapar en generell trygghet i parken då hundägare nästan alltid är ute. Det är inte i alla områden som det finns möjlighet att avvara 1000 m² till en ny hundrastgård, det är många intressen som ska rymmas i parker eftersom det byggs så tätt.

Programmet för hundrastgårdar är framtaget i samarbete med Malmös hundråd, vilket består av fastighets- och gatukontoret, Malmös brukshundklubbar, samt representanter från polisen och miljöförvaltningen. Det hålls ett årligt möte med hundrådet, vilket är ett forum för utveckling och feedback. Programmet för hundrastområden innehåller bland annat riktlinjer för utformning av hundrastgårdar, till exempel vilka typer av utrustning man kan ha. Man väljer hellre naturmaterial än artificiella, för det ser estetiskt bättre ut, och är säkrare för hundarna. Sen finns det avvägningar om man ska ha buskage eller inte, om det tillför eller tar bort trygghet. Kostnaden för belysning tar upp mycket av budgeten.

En vanlig fråga som medborgare ställer handlar om koppelvång. Anledningen att hundprogrammet togs fram från början var för att då, runt 2009-10, fanns det intentioner att utöka koppelvånget så det skulle gälla allt detaljplanlagt område. Man började då planera för och bygga nya hundrastgårdar, men koppelvånget infördes aldrig. Idag råder det koppelvång inne i centrala Malmö året runt, förutom på hundrastplatser. I övriga delar av Malmö råder koppelvång mellan den 15 mars – 15 september.

Från 2010 har det pågått ett seriöst arbete med det här projektet, det finns en struktur över olika avdelningar inom förvaltning och utveckling. Elin säger att i nuläget finns det en bra överblick över projektet. Utvecklingen av utbyggnaden är en långsiktig process, det finns begränsat med pengar, med målet är att skapa ungefär en ny hundrastplats om året. Att se historiskt bakåt tidigare än 2010 är svårt, det är få som jobbar kvar från innan den tiden.

I programmet för hundrastgårdar finns det exempel från Spanien och USA. Exemplet från Spanien visar hur man har gjort tvärtom mot hundrastgård-tänket, där parken är öppen för hundarna, och barn och lekplatser är inhägnade. Elin tror inte att det hade fungerat i Sverige, för närvarande finns inte det tänket alls här.

Malmö är, så långt Elin vet, den enda stad som har ett program för hundrastgårdar, i alla fall av de större städerna. Det finns ett helhetsperspektiv, där man jobbar utifrån treårsperioder som baseras på ett politiskt beslut om budget på tre år.

Att planera för att gå ut med hunden har att göra med att planera för gående som också har att göra med hälsofrågor. Dessa har stor vikt, och det är därför man samarbetar över avdelningarna. Det finns ett fotgängarprogram för Malmö, vars giltighetstid visserligen gick ut 2018. Men många aspekter i de båda programmen överlappar. Till exempel kan det på en karta se ut som att man har nära till en hundrastgård men att i själva verket ligger det en motorväg emellan. Man jobbar tätt ihop med trafikplanerare och mobilitetsenheten.

Förutom den direkta dialogen med medborgare diskuteras det om den mer allmänna kommunikationen utåt. Malmö stad har haft invigningar för nya lekplatser, och det finns liknande funderingar att eventuellt göra det med nya hundrastgårdar. Det kan vara en möjlighet att få träffa folk på plats och få feedback från hundägarna. Eftersom det är unikt för Malmö ha en avsedd budget för att bara bygga hundrastgårdar skulle det kunna vara ett sätt att utöka kommunikationen mellan kommun och medborgare.

Just nu pågår en diskussion om att få upp kartor på hemsidan som kan vara mer dynamiska och som går att uppdatera så fort det tillkommer en hundrastgård. Skyltar på plats är en av de främsta formerna av kommunikation som Malmö stad använder. De förmedlar inte bara information om vad som gäller enligt lagen, utan också generella trivselregler. Elin berättar om hur det kan bli konflikter mellan hundägare ibland, men generellt kan man säga att lagen och sunt förnuft gäller.

Det är svårt att göra något åt de hundrastgårdar där det har varit mycket klagomål, förutom att sätta upp skyltar, menar Elin. Det ska mycket till för att man ska flytta en hundrastgård. Om det är mycket problem får miljöförvaltningen åka dit och mäta buller. Det kommer också in frågor från allmänheten om man kan boka hundrastgårdar, men eftersom det är allmän platsmark så går det inte. Allmän platsmark ska enligt plan- och bygglagen vara tillgänglig för alla som vill använda den, och det är därför inte möjligt att abonnera eller boka t.ex. en hundrastgård.

Vissa lagar står bara i stadgan, berättar Elin. Nya skyltar ska upp vid hundstranden på Ribersborg för att förtydliga vad som gäller. Skyltar räcker inte hela vägen men det är en början. Vissa lagar i stadgan kan vara luddigt formulerade, vilket gör att det ibland kan vara otydligt för användarna.

Att vara hundintresserad är inte en förutsättning för att jobba med de här frågorna, eftersom det gäller att följa riktlinjerna från programmet, stadgan och hålla dialogen med medborgarna på ett konsekvent vis, menar Elin. Elin sätter mer sin prägel på hur hon utformar rastgårdarna, och till exempel på nya initiativ som på att kommunicera ut en ny karta. En fördel kan vara i dialogen med medborgarna att de känner sig förstådda om man kan relatera till deras situation.

4. Diskussion och slutsats

I arbetet med den här uppsatsen har jag kommit att se hundlandskapet som flera olika saker. Dels är det hundens landskap, det de upplever genom syn, doft och hörsel, med sinnen som är mycket känsligare än människors. Det är där de möter andra hundar, andra djur, eller människor. Det kan bestå av fasta platser, som en inhägnad hundrastgård, men även kanske till synes mindre uppenbara platser, som vid ett buskage där många hundar har passerat och lämnat spår och dofter.

Hundlandskapet är också människors landskap, dels på grund av att gå ut med hunden är ett sätt för oss att uppleva landskap och städer, men det är också ett landskap fyllt av mänskliga mötesplatser. Spåren som hundarna doftar efter påminner mig om det Ingold (2011) skriver om hur platser definieras av rörelse, inte av de väggar och murar som avgränsar rörelser. Ingold liknar det vid att människor lever sina liv på färd, och när vi möter andra människor korsar våra vägar sig som trådar som binds ihop till knutar, och ju fler trådar desto tätare knut (2011:148). Ingold menar att platser kan på så vis liknas vid knutar, som binds ihop av spår från när vi färdas genom att leva våra liv.

När man går på hundpromenad träffar man andra människor som går där, med hund eller inte, som spontant kan börja prata med varandra, till exempel om det går bra att de mötande hundarna får hälsa på varandra, vilken ras de är, och så vidare. Det är en typ av informell men ibland nödvändig form av socialiserande, för att till exempel undvika bråk mellan hundar. Återkommande spontana möten mellan hundägare verkar kunna skapa möjligheter att förvandla främlingar till bekanta.

Som andra landskap är hundlandskapet inte statiskt, utan dynamiskt. Även om det finns fasta rastplatser för hundar så är vägen dit för hunden inte fri från nya dofter, rörelser, eller spontana möjligheter att träffa andra hundar. När man går ut med hunden kan man ofta gå mer eller mindre fasta sträckor, sträckor som man kanske inte hade gått med utan hund. Hunden kan också leda in en på andra sträckor än de man hade tänkt sig från början. Man går ut med hunden på tidpunkter man inte hade gått promenad på utan hund. Sträckorna kan förändras beroende på väder och tidpunkt. Hur man kan ta sig an landskapet varierar också med hunden, om den är valp eller vuxen, kastrerad, eller om den kan socialisera med andra hundar, där även ens framväxande färdigheter som hundägare spelar in hur och var man kan gå.

Hundlandskapet är också något som framträder genom samspelet mellan hund och människa. Att röra sig med hunden är en prestation där man på ett eller annat sätt måste förhålla sig landskapet och dess invånare. På så vis formas din upplevelse av landskapet genom din och hundens gemensamma aktivitet i det. Jag vill likna det vid det Olwig (2008) skriver om hur ett landskap kan beskrivas som en vävnad som skapas när man med sin kropp och sina sinnen rör sig och lever i landskapet (Olwig 2008:84). I hundpromenadens fall skulle jag argumentera för att ens samspel med hunden också kan spela in.

Människan som går med hunden har makt och ansvar att bestämma över hunden, men för att minska risken för att få en dysfunktionell hund kan man inte behandla den hur som helst. För att kunna gå med hunden behövs en lyhördhet mot den. Hunden är domesticerad – en del av vår mänskliga ”flock”, där vi umgås, leker, och utför uppgifter tillsammans. Det går inte att ignorera hundens behov om man vill ha en frisk och glad hund. På så vis går inte att fly från situationen, utan det blir något som man måste hantera som en del av livet. Genom att samarbeta med sin hund, lära den saker, vara lyhörd till den och tillsammans utföra aktiviteter stärks ens band till varandra och de platser man befinner sig på.

De möjligheter och rättigheter vi har att till att ta oss an hundlandskapet beror i slutändan till stora delar på politiska beslut, planering och landskapsarkitektur. Hundlandskapet överlappar med fotgängarlandskapet, med liknande problem och svårigheter, där många olika aktiviteter ska samlas och dela på ytor som kanske inte alls är anpassade till det.

Att bruka ett landskap och upprätthålla dess karaktär, till exempel att trampa upp en stig, är ett sätt att hävda sina rättigheter att röra sig där. När människors intressen rörande det här brukandet möts i samförstånd eller konflikt uppstår normer och sedvänjor (Olwig 2008:87). Om konflikter över dessa sedvänjor leder till rättslig tvist kan de bli till grund för lagstiftning. På så vis är ett störningfritt samspel mellan människa och hund viktigt för att bibehålla människors rättigheter att gå med hund i offentliga miljöer. Men jag tror att för att ett sådant samspel ska uppstå måste det finnas möjligheter att få utveckla det.

Middleton (2010) skriver om hur policyskapare i urban planering ser på gående som något självklart, något som man bara gör, men visar i sin undersökning om fotgängares upplevelser att det är en komplex sammansättning av en mängd olika saker, som det finns risk att man glömmer bort i planeringen av livskraftiga och attraktiva landskap att gå och leva i (Middleton 2010:590). På liknande sätt skulle kanske gående med hund kunna förbises som något självklart, men som är mer komplext än vid första anblick.

Cutt et al (2008) skriver om hur hundägares behov ofta försummas i fördelning och formgivning av offentliga öppna ytor (Cutt et al. 2008:122). Däremot menar Carter (2016) att när planering för hundar väl sker är det främst hundägarnas behov som tillgodoses. Enligt Carter beror detta på en människocentrerad diskurs och speciesism, som inte tar hänsyn till hundars rättigheter (Carter 2016:262). Jag tror att det här i sin tur delvis beror på den historiska utvecklingen till ett modernt bilcentrerat samhälle, och hur städer har utvecklats på grund av det.

Malmö är som många andra städer i världen och Sverige starkt präglad av intensiv biltrafik i innerstaden. Men samtidigt är det också en stad som ser sig själv i framkant när det gäller planering för olika icke-bilburna grupper, som till exempel hundar. I takt med att ökadet av antalet hundar ökar i staden också behoven av platser där hundar få vara. Det gäller både ökat behov av utrymme och högre kvalitet på platserna. För det krävs det mer resurser och det är i slutändan en politisk fråga.

Det kan vara svårt för landskapsarkitekter eller planerare att direkt påverka hundarnas tillgång till offentliga utrymmen som allt mer konkurreras av olika intressegrupper, vars behov kan ha olika prioritet och budget. Hundars prioritet till att få tillgång till offentliga platser tror jag kan delvis bero på hur hundar uppfattas i samhället, något också Carter skriver om (Carter 2016:236).

Hundar kommer alltid på ett eller annat sätt leva med människor, vare sig om vi har dem inomhus som sällskap, som delar av vår "flock", eller om de springer runt på gatorna som byrackor. Jensen (2017) skriver om hur de under evolutionens gång har lärt sig att känsligt förstå våra ansiktsuttryck och försöka tolka våra signaler för att överleva. Men i en modern stad kan det vara lätt att glömma bort att en gång i tiden hängde vår överlevnad på dem, som hjälp vid jakten och vallandet av betesdjuren. Genom det här samspelet menar Jensen att även vi människor genom evolutionen utvecklades för att förstå hundarna bättre (Jensen 2017:14).

Även om jag inte skulle vilja gå så långt som att säga att människorna borde bli ännu mer lika hundar, så tror jag att om vi skulle kunna hitta tillbaka till ett mer ömsesidigt samspel skulle både människor och hundar tjäna på det, både individuellt och samhälleligt välmående. För att göra det kanske vi på behöver på olika sätt skapa miljöer där hund och människa har fler möjligheter att vara delaktiga i att känna tillhörighet till landskapet och att kunna skapa platser tillsammans.

4.1 METODDISKUSSION

Utgångspunkten till den här uppsatsen var ett ögonblick av insikt. Jag insåg att min upplevelse av att gå i staden blev annorlunda när jag höll en hund i ett koppel. När jag började fundera på det ledde det till en sorts nedbrytning, det Brinkmann kallar en ”breakdown”, av min förståelse för hur gående egentligen går till. Varför går jag som jag går? Vad är det som påverkar min tillgänglighet att röra mig, med hund eller utan? Och hur påverkar det här mig i min roll inom landskapsarkitektur?

Det var lite därför jag var nyfiken på att använda självobservation som metod, för att den här insikten och upplevelsen var så påtaglig. Jag var också intresserad av det vardagliga, på de sakerna i vardagen vi bara gör utan att lägga märke till närmare förrän något händer, då någon förändring sker, eller bara när vi får syn på dem på ett annat sätt. Jag använde Brinkmanns bok, *Qualitative Inquiry in Everyday Life* (2012), som utgångspunkt. Den är mer inriktad på kritiska undersökningar av sociologisk eller psykologisk natur, vilket har fått uppsatsen att röra sig mer åt det hållet snarare än att handla strikt om landskapsarkitektonisk formgivning. För mig är det en viktig del av formgivningen och förvaltandet av landskap, att fråga sig ”varför?”. För vilka syften och för vem planerar och bygger vi?

Det är svåra frågor, men Brinkmann menar att det går att få större förståelse för samhällsfrågor genom att observera och skriva om de punkter där ens eget vardagsliv och den större sociala världen möts. Det är inte en helt enkel metod för ett större arbete som det här, och en av svårigheterna är validitet: vad gör att undersökningen har vetenskaplig validitet och kvalitet? Hur vet vi att forskaren som observerar sig själv talar sanning?

Brinkmann tar upp ett antal kriterier på vad som ger kvalitet till kvalitativa undersökningar: kriterier som rör sanning, estetiska kriterier och moraliska kriterier. Kortfattat handlar de kriterier som rör sanning om att vara ärlig och transparent i sina redogörelser och med sina teoretiska perspektiv. Estetiska kriterier handlar om att skapa resonans hos läsaren. Moraliska kriterier handlar om att forskningen bör sträva efter att skapa kapacitet till att agera och en fruktbar förändring. Det kan handla till exempel om att lösa ett specifikt problem, få ökad förståelse, eller få verktyg för att se världen på ett annat sätt.

I den här uppsatsen har jag strävat efter att uppfylla dessa kriterier efter min bästa förmåga och inom ramarna för ämnet. Har arbetet med uppsatsen gett mig möjligheter att ”förstå och agera”?

Ur ett landskapsarkitektoniskt perspektiv har min förståelse för gående utökats från formgivning till större samhällsfrågor. Att kunna gå och röra sig i ett landskap handlar om mer än underlaget eller vilka sträckor som går, även om de också är viktiga. Det handlar också om friheter och förmågor för de som rör sig i landskapet, som påverkar alla typer av rörligheter, som barn, människor i rullstolar, med rullatorer, eller andra kroppsliga hinder.

Att gå med hund är inte samma sak som att gå med barn eller att röra sig med rullstol, men det kan liknas vid det på så vis att det kan förändra ens sätt att uppleva ens rörlighet och världen man rör sig i. Genom hunden kan vi få syn på människan i landskapet, och att vi kan låta våra upplevelser av vardagen ha betydelse för hur vi tar oss an teorier i vårt praktiska arbete.

Referenser

Brinkmann, Svend. (2012). *Qualitative Inquiry in Everyday Life*
London: SAGE publications Ltd.

Cutt, Hayley E., Giles-Corti, Billie., Wood, Lisa J., Knuiman, Matthew W., Burke, Valerie. (2008). Barriers and motivators for owners walking their dog: results from qualitative research.

Health Promotion Journal of Australia, 19 (2), ss 118-124.
DOI: 10.1071/HE08118

Carter, Simon Bruce. (2016). *Planning for Dogs in Urban Environments*
Diss. Melbourne: The University of Melbourne.

Hämtad från: <https://minerva-access.unimelb.edu.au/handle/11343/124113> [2018-10-05]

Edensor, Tim., Kärrholm, Mattias., Wirdelöv, Johan. (2018). Rhythmanalysing the urban runner: Pildammsparken, Malmö.

Applied Mobilities, 3:2, ss 97-114,
DOI:10.1080/23800127.2017.1347361

Gómez, Edwin., Baur, Joshua W. R., Malega, Ron. (2018).

Dog park users: An examination of perceived social capital and perceived neighborhood social cohesion.

Journal of Urban Affairs, 40:3, ss 349-369.
DOI: 10.1080/07352166.2017.1343634

Ingold, Tim. (2011). Chapter 12: Against space: place, movement, knowledge
Being Alive: Essays on Movement, Knowledge and Description
London: Routledge, ss 145-155

Jensen, Per. (2017). *Den missförstådda hunden*
Stockholm: Natur & kultur.

Jordbruksverket. 2023a. Hämtad från: <https://jordbruksverket.se/e-tjanster-databaser-och-appar/e-tjanster-och-databaser-djur/hundregistret/statistik-ur-hundregistret> [2023-03-16]

Laurier, Eric., Maze, Ramia., Lundin, Johan. (2006).

Putting the Dog Back in the Park: Animal and Human Mind-in-Action
Mind, Culture, and Activity, 13(1), ss 2–24.

DOI:10.1207/s15327884mca1301_2

Middleton, Jennie. (2010). Sense and the city: exploring the embodied geographies of urban walking.

Social & Cultural Geography, 11:6, ss 575-596,
DOI:10.1080/14649365.2010.497913

Olwig, Kenneth R. (2008). Performing on the Landscape versus Doing Landscape: Perambulatory Practice, Sight and the Sense of Belonging.
Ingold, Tim., Vergunst, Jo Lee., (red) Ways of Walking: Ethnography and Practice on Foot. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, ss 81-93.

Schultz, Henrik., van Etteger, Rudi. (2017). Chapter 11: Walking.
I van den Brink, Adri., Bruns, Diedrich., Tobi, Hilde., Bell, Simon. (red.) Research In Landscape Architecture – Methods And Methodology. Oxon: Routledge, ss 179-191.

FIGURER

Figur 1, 2, 3: Lantmäteriet, ortoPhoto Malmö [Kartografiskt material] [2019-09-11]

Samtliga bilder är författarens egna.

Bilaga 1

Checklista för självobservation

För att utföra ett projekt med självobservation ger Brinkman ett förslag på att utgå från följande punkter:

1. Välj ett ämne

Välj något du kan observera hos dig själv eller som du upplever i ditt liv och skriv några ord om varför det är viktigt. Välj något eller flera av de tre aspekter av själv, motivera valet. Några etiska frågor man måste ta hänsyn till: kommer studien gynna någon? Vad är din egen roll? Finns det källskydd och medgivande från deltagarna?

2. Samla material, gör observationer

3. Efter att ha samlat material, läs dina anteckningar och läs litteratur

4. Fortsätt samla material, gör fler observationer, upprepa steg 3

5. Skriv analytiskt

Det går att använda tre olika strategier, välj en eller flera:

- Gör det uppenbara uppenbart - försök tänka “kontrafaktiskt” för att se det uppenbara men osedda. Hur spelar olika perspektiv roll?
- Gör det gömda uppenbart. Vilka diskurser och förståelser av socialt liv fungerar i situationen?
- Gör det uppenbara tvivelaktigt. Läs ditt material med ett destabiliserande uppsåt.

6. Publicera - få feedback, få kritik på det du skrivit och omvärdera.
(Brinkmann 2012:80)

